

Bulletin

Van de redactie

Er zijn op verschillende terreinen veranderingen te bespeuren. De klimaatsverandering was de laatste weken voorpaginanieuws. Er waren al langere tijd sterke aanwijzingen voor het menselijk aandeel daarin, maar onlangs werd dit voor het eerst openlijk erkend. En terwijl het milieu in de verkiezingscampagnes in het najaar nog nauwelijks een rol speelde, is het nieuwe kabinet van plan om flink te investeren in milieu-maatregelen. Dat is goed nieuws.

Ook op andere terreinen doen zich veranderingen voor. Zo was het thema roepingen geruime tijd niet of nauwelijks aan de orde, ook of zelfs niet op bijeenkomsten van religieuzen. Onder andere dankzij de inspanningen van de Commissie Roepen is het onderwerp terug op de agenda. Enkele weken geleden werd zelfs voor het eerst sinds jaren door de KNR een roepingenweekend georganiseerd (in samenwerking met het aartsbisdom). U leest erover in dit nummer.

Er is de laatste tijd ook duidelijk sprake van een hernieuwde belangstelling voor Maria. Dit blijkt onder meer uit een tentoonstelling in het Limburgs Museum ("*Maria met een zachte G*"), de documentaire *Ave Maria* van Nouchka van Brakel, de toewijding van het bisdom Haarlem en diverse studiedagen en symposia. Over een internationaal antropologisch symposium dat onlangs in studiecentrum Soeterbeek is gehouden, leest u in dit blad. In oktober 2006 kondigden we de Open Studiedagen 2007 aan in het kader van de Catharina Halkes / Unie NKV leerstoel onder de titel: *Maria in duizend beelden: klanken en kleuren, context en cultuur* (zie de website www.knr.nl onder agenda). Maaike de Haardt en andere feministische theologen signaleren eenzelfde omslag in de visie op Maria: *In de begintijd van de feministische theologie ging veel aandacht uit naar de figuur van Maria. Kritische theologes worstelden met de vele, tegenstrijdige beelden van de godsmoeder. Was zij vooral gehoorzame dienstmaagd, autonome vrouw, of moedergodin? De kritische waardering varieerde van verbolgen afwijzing tot creatieve omarming van de Maria-figuur. Na die begintijd nam de aandacht af. Het belangrijkste leek gezegd en uitgezocht te zijn. Maar in het praktische geloofsleven van miljoenen mensen verflauwde de Mariadevotie allerminst, of nam zelfs toe – ook in protestantse en islamitische contexten. Wat blijft er boeien in de eeuwenoude en steeds weer nieuwe figuur van Maria? Haar macht, of haar lijden? Haar goddelijke, of haar menselijke kanten? Haar moeder-zijn, of haar autonomie?*

Wiel Logister ssm neemt ons in dit bulletin een stuk mee op zijn zoektocht naar een beleving van Maria als een krachtige figuur, als inspiratiebron voor een eigentijdse geloofsbeleving. Wiel: *Zij laat een alternatief zien. Een ander soort betrokkenheid dan macht, dan het heersen van de ene over de andere. Daarom is het Magnificat de tekst bij uitstek van Maria, dat is haar lied. In dat lied vecht zij ergens voor. Als iemand ergens voor vecht, doet dat ons niet aan nederigheid denken. Ook in Dantes Divina Commedia is Maria een sterke vrouw. Wiel: Zij woont in de hoogste hemel, het dichtst bij God. Tegelijk is zij de eerste die de nood van Dante opmerkt als hij verdwaald raakt in een donker bos. Dat is verbeelding, maar het zegt toch wel iets: degene die het dichtst bij God is, is het meest bij de wereld betrokken. Dante beschrijft het zo dat je bang wordt dat Maria een hartverlamming krijgt van de ellende die ze ziet. In de hemel met al dat licht, is ze tegelijkertijd bewogen met de minsten en geringsten. De gedachte dat heiligen onze voorsprekers zijn; onze zorgen, verlangens en verdriet het beste kennen, zit in dezelfde richting. Misschien kun je zo denken over Gods almacht. Dat Hij het elk moment opnieuw weer kan zijn: betrokken, zonder eraan onderdoor te gaan. Precies dat is ook het punt waar jodendom, christendom en islam het roerend over eens zijn: onze God is een barmhartige en genadige God. Compassie is de kern.*

Veel leesplezier toegewenst!

Sluitingsdatum kopij voor het volgende nummer: **1 april 2007**

INHOUD

Besturen	vanaf pagina 3
<i>Het leven een pelgrimstocht</i> In gesprek met Wiel Logister smm Bestuurswisselingen	
Vrede & Gerechtigheid	vanaf pagina 7
Justitia et Pax unlimited	
Varia / korte berichten	vanaf pagina 8
Netwerk Religieuzen voor Vluchtelingen KNR-prijs voor een lofwaardig maatschappelijk initiatief Kloosterbank gevraagd Actie Intercity bestemming Pasen op herhaling in 2007 Gebouw gezocht voor Emmaus woon-werkgemeenschap.	
Projecten	vanaf pagina 10
Presentiepastoraat in Arnhem Noord	
Bijeenkomsten	vanaf pagina 11
Bezielde zorg De grote stilte De kracht van Maria-bedevochten	
Boeken & brochures	vanaf pagina 15
Onderscheiding Cees Nooteboom Heiligenlevens Lucette Verboven ontmoet pelgrims onderweg Geassocieerd lidmaatschap van de fraters CMM Go(u)dzoekers	
KNR Commissies FKR en CRR	vanaf pagina 19
<i>Groeien in samenwerkingsgezindheid en in solidariteit</i> In gesprek met Denis Hendrickx o.praem.	
Religieus leven	vanaf pagina 23
Tot zegen geroepen Persoonlijk verslag roepingenweekend 12–14 januari 2007 “ <i>De godslamp was bijna uitgedoofd</i> ” Gedachten over herbronning (8) Column Ben Verberne msc <i>Goed voor je hart</i>	
Wetenschappelijke instituten	vanaf pagina 30
Nijmeegs Instituut voor Missiewetenschappen	
Agenda	vanaf pagina 32

Het leven een pelgrimstocht In gesprek met Wiel Logister smm

Wiel Logister assisteert in de Montfortparochie in Tilburg en is sinds 2002 provinciale overste van zijn congregatie. Hij was tot eind 2003 hoogleraar fundamentealtheologie aan de Theologische Faculteit in Tilburg. Vorig jaar vierden de Montfortanen en de Dochters der Wijsheid het 175-jarig bestaan van de congregatie in Nederland.

Jeugd

Wiel is geboren in 1938 in Nieuwenhagen (Landgraaf) als de oudste van drie zoons in een mijnwerkersgezin. Ook zijn beide grootvaders dolven het Limburgse goud. Toen Wiel naar het kleinseminarie ging, moest zijn moeder een deel van de benodigde uitzet op afbetaling kopen. Dat was uitzonderlijk, want normaliter spaarde ze altijd voordat ze iets aanschafte. Wiel's keuze voor het priesterschap ging in het gezin met enige zorg gepaard. Men was bang dat hij het niet zou volhouden op het kleinseminarie en dat men in het dorp heimelijk plezier zou hebben in die tegenslag: *zo, nu worden ze eens met de neus op de feiten gedrukt*. Het priesterschap had in de ogen van de mensen indertijd vooral te maken met de sacramenten. Daarover dacht men zeer mysterieus. Zo herinnert Wiel zich ook de vraag van zijn grootmoeder, toen hij na twee maanden voor het eerst thuis op vakantie kwam: *so jong, wie wiet bist du nun mit de mes?* Op het kleinseminarie werd Wiel vanwege balorigheid uit het koor gezet. Voor hem was dat geen straf, want dan kon hij weer voetballen. Het kleinseminarie was een vrij kille wereld, maar er was één broeder, die de kilte doorbrak, omdat hij altijd zo vriendelijk naar je keek en dat was bijzonder troostrijk.

Jubileum

Wiel: *In augustus vorig jaar vierden de Montfortanen en de Dochters der Wijsheid een dubbeljubileum. Er werd herdacht dat zij zich 125 jaar vanuit Frankrijk in het Zuid-Limburgse dorp Schimmert vestigden. In de daarop volgende jaren zijn beide congregaties uitgewaaid over de hele wereld. De Montfortanen bleven Schimmert wel trouw. Daar*

*woont nu nog een gemeenschap van zo'n tien confraters. Op zondag 19 augustus 2006 waren oud-studenten uitgenodigd voor een feestelijke reünie. Het is zeker in deze tijd van belang om alle gelegenheden aan te grijpen om feest te vieren en Wiel kwam dan ook zelf met het idee om er iets van te maken. Wiel: *Het gezamenlijk ophalen van de geschiedenis gebeurt niet louter uit nostalgie. Het gaat gepaard met een zekere trots, maar tegelijkertijd ook met bescheidenheid. Via de gezamenlijke geschiedenis leer je jezelf ook beter kennen. Je hebt niet alles goed gedaan; er zijn in het verleden ook fouten gemaakt; die mag je ook benoemen. De viering in Schimmert was indrukwekkend, vooral vanwege de getuigenissen van die jonge Montfortanen, die uit alle delen van de wereld afkomstig waren en in hun moedertaal baden. Er was ook een reünie van oud-studenten van Ste. Marie, het kleinseminarie van de montfortanen in Schimmert. Met de oud-studenten delen we samen een stuk van onze geschiedenis. Wij horen in zeker opzicht bij elkaar. Zo was er in 2005 ook een retraite voor Montfortanen en oud-Montfortanen samen. Voor veel mensen is hun Montfortaanse verleden niet echt passé en het is goed dat de congregatie daar respectvol mee omgaat. Als provinciaal probeer ik hedendaagse ontwikkelingen naar mijn confraters toe te duiden en te vertalen en hen te bemoedigen. We moeten ons niet dood verklaren, voordat we dood zijn. We mogen ons niet laten kisten door neerslachtig te worden. We blijven betrokken op het leven en we moeten blijven zoeken naar nieuwe kansen. Het is essentieel om plezier in de dingen te houden. Niet een oppervlakkige lol, maar echte levensvreugde.**

Maria

Wiel Logister heeft studies gepubliceerd over zeer verschillende onderwerpen. Bijvoorbeeld over de verhouding jodendom-christendom, christologie, Maria, Dante, leven na de dood, reïncarnatie. Er is de laatste tijd duidelijk sprake van een nieuwe belangstelling voor Maria. Lang voor deze verrassende revival schreef Wiel een boek over Maria. Het is natuurlijk niet verwonderlijk dat Montfortanen zich verdiepen in de figuur van Maria. De congregatie heet niet voor niets ook het Gezelschap van Maria. Wiel: *De wijze waarop Maria rond 1960 bij ons seminaristen onder de aandacht werd gebracht, vonden wij echter allemaal nogal sentimenteel en overdreven. Wij waren oecumenisch ingesteld en benadrukten dus niet te zeer de Mariadevotie. Is Maria niet een controversieel figuur? Wiel: In de ogen van velen is Maria eerder een sta-in-de-weg dan een hulp voor de eigentijdse geloofsbeleving. Haar naam roept beelden op van God, Christus, kerk, spiritualiteit en vroomheid die eerder irriteren dan stimuleren. Bij Maria denkt menigeen aan een zoetsappige en wereldvreemde vroomheid, aan een esoterische ruimte waarin wondergeloof de boventoon voert, aan een weeïge romantiek die niet met beide benen op de grond kan staan, aan een wereld vol van vreemde wensdromen en fantasieën. Maar het kan de moeite waard zijn om je juist te verdiepen in wat je niet ligt. Tijdens zijn zoektocht naar Maria ontdekte Wiel dat zij een provocatieve figuur is. De inleiding van zijn boek *Maria: een uitdaging* (1995) verheldert de inzet ervan: *Wanneer er nog een toekomst is voor het geloof van weleer, dan is een simpele restauratie niet genoeg. Er moet veel creatiever mee omgegaan worden. De verbeelding moet opnieuw aan de macht komen. Zonder de ernst te verliezen, moeten we ons ontworstelen aan de dogmatische leest waarop religie en geloof de laatste eeuwen zijn geschoeid. Er is een nieuwe speelsheid nodig, waarin verdisconteerd wordt hoe veelvormig de religieuze taal en expressie kunnen zijn.* Wie vaker in Lourdes komt zal zich ook nadrukkelijker een visie vormen op Maria. Wiel: *Als reisleaders van de Montfort-tochten**

*kwamen we vaak in plaatsen als Nazareth, Jeruzalem en Lourdes. In Lourdes trof me wat zich er allemaal afspeelt, niet alleen bij de grot of in de heiligdommen, maar ook op de terrasjes waar mensen hun levensverhaal met elkaar delen. Je rationele sceptis verdamppt wanneer je mensen ontmoet, die vol overgave hun lot uit handen kunnen geven en die volmondig het leven, inclusief alle manco's, kunnen beamen. Wat hem wel stoort is dat Maria in bepaalde stromingen gepresenteerd wordt als de christelijke variant op allerlei prehistorische moedergodinnen. Wiel: *Er zijn wel overeenkomsten, maar het is veel boeiender om na te gaan hoe Maria in de bijbel wordt getekend. Anders dan de Magna Mater, Isis of Aphrodite is zij een historische figuur in de lijn van de sterke vrouwen van Israël.**

Dante

Tijdens een reis naar Toscane maakte Wiel toevallig (maar wat is toeval?) kennis met de Divina Commedia. In de Goddelijke komedie geeft Dante Alighieri (1265-1321) een verbeelding van de Hel (Inferno), de Louteringsberg (Purgatorio) en het Paradijs (Paradiso). Wiel raakte gefascineerd door de theologische inhoud en strekking van dit middeleeuwse gedicht en schreef een boek om dit vrij complexe werk toegankelijk maken voor geïnteresseerden. Door Dante leerde Wiel om op een andere manier te kijken, te beschouwen. Wiel: *door Dante ga je stilstaan bij vragen als: wat gebeurt er eigenlijk als het leven een Hel is? Waarom ontwikkelt het leven zich soms in de richting van de Hel? En wat moet je doen om een andere wending aan je leven te geven? Wat is nu werkelijk mooi? En wat stel je je voor bij volheid van leven, bij het Paradijs? Soms hoor je van mensen: 'Ik had het niet in de gaten, maar ik was eigenlijk al jaren leeg'. Dan realiseer je je achteraf dat je de verschrikkingen van de hel hebt doorgemaakt.*

Wiel: *Wanneer Dante voor de poort van de hel staat, kan hij er niet binnenkomen en dat is geen toeval. Dante begrijpt en doorziet het niet. Dat onvermogen en dat onbegrip van Dante kun je beschouwen als een metafoor voor ervaringen uit onze eigen tijd. Want wat*

is er bijvoorbeeld gebeurd in de tweede wereldoorlog? Of wat is er precies voorgevallen indien iemand zich gekwetst voelt? En wat is er nodig om toch verder te kunnen komen? Toch is het merkwaardig dat we ons gemakkelijker een voorstelling kunnen maken van de Hel dan van het volle leven. De laatste jaren ben ik dan ook veel bezig met Paradiso ofwel met de vraag waar en hoe we volheid van leven kunnen vinden.

Contouren van God

Op de vraag welk van zijn boeken hem het meest aan het hart gaat zegt Wiel: *ik ben het meest gehecht aan wat ik nog zal schrijven.* Wat reeds gepubliceerd is, ervaart hij als een opstap naar iets anders. Wiel: *Als je God zoekt of door God wordt geraakt, begint een soort Unvollendete. God breekt alle begrippen open. Wat ik dan leer, opent nieuwe horizonten. We noemen God niet voor niets de Levende. Zijn laatste publicatie kreeg als titel: Contouren van God (2004). Het gaat steeds om contouren, want op het moment dat je God probeert te vatten in woorden en die neerschrijft is HIJ al weer verder. De Levende is aldoor in beweging en juist daardoor kun je er steeds weer opnieuw mee bezig zijn. Het is als met die berg, die Cezanne talloze malen geschilderd heeft. Waarom steeds opnieuw? Het blijft in ontwikkeling en dus onvoltooid en je moet het steeds opnieuw verwoorden om niet in schablonen te vervallen. Zoals Schillebeeckx stelde: God is ieder ogenblik nieuw. Omdat God voor eenieder verschilt spreekt Wiel consequent over De God van Abraham, de God van Isaak en de God van Jacob – want enkel op die manier doe je recht aan het gegeven dat Hij voor ieder van hen en voor ieder van ons verschilt. Wiel: *Wie dat verschil achterwege laat, maakt God dood.**

Wiel: *Als christenen willen we het perspectief levend houden TOTDAT HIJ WEDERKOMT. Dat zingen we tijdens elke eucharistieviering, maar ik weet nog steeds niet wat we er allemaal mee bedoelen. Hoewel theologie misschien het antwoord op zulke vragen niet dichterbij brengt, is het toch heerlijk om je er mee bezig te houden. Theologie bedrijven ver-*

*eist dat je even alle zekerheden laat schieten. Bij verliefdheid ben je bang om die ander kwijt te raken. Door jouw verkramptheid kan die ander zich eigenlijk niet écht aan je openbaren. Zo is het ook met de Godsontmoeting – die vergt een totale overgave en een ontvanke-lijkheid, voorbij aan alle frustraties en beperkingen. Als theologiedocent stap je in een ruimte waarin je nog niet zo goed de weg kent. Van belang is ook echt ergens de tijd voor te nemen. Zo herinnert hij zich een stokoude Duitser - Gadamer geheten – die in Leiden een lezing hield. Wiel weet niet meer waar het precies over ging. Over iets heel eenvoudigs, laten we zeggen een potlood. Wiel: *Hij toonde het potlood en belichtte het van allerlei kanten. Het aandachtige gehoor heeft toen kunnen ervaren dat het heel waardevol is om de tijd te nemen om echt ergens stil bij te staan. Wie die kunst verstaat is tot grootse dingen in staat. Kijk maar naar Rembrandt. Hoe fascinerend is niet de wijze waarop deze schilder ergens licht op liet vallen? Dat is geen kwestie van een trucje, waardoor je dat kunt. Daarvoor moet je heel aandachtig kijken en tot het wezen van iets of iemand proberen door te dringen. De verhouding tussen theologie en kunst is eeuwenlang niet best geweest. Theologie had weinig oog voor de esthetische ervaring en liet zich meer leiden door de logica dan door de verbeelding. En dat leidde er weer toe, dat kerkelijke kunst soms nogal kitscherig werd. Gelukkig is op dit gebied tegenwoordig het nodige aan het veranderen. Er is een hernieuwde belangstelling én waardering voor beeldtaal. Binnen mijn vak heeft dat eerst geleid tot de narratieve theologie, maar die was nog sterk op woorden gericht. Nu komt ook het figuratieve naar voren. Beelden voegen een eigen dimensie toe aan het leven. Misschien leert goed kijken ons meer dan al die dikke boeken bij elkaar. Maar gelukkig zijn er ook veel boeken over kunst!**

Pelgrimeren

Wiel heeft in zijn leven veel reizen gemaakt, letterlijk én figuurlijk. Als reisleader begeleidde hij veel tochten naar het Heilige Land. Wiel wordt door collega's soms als een protestantiserende theoloog getypeerd, vanwege

de nadruk die hij legt op het kleine van de mens. Wiel ontkent dat niet, maar hij voegt er wel een katholieke noot aan toe: *Het getuigt van weinig realiteitszin wanneer je diep verontwaardigd raakt iedere keer als er iets mis gaat. Je moet niet wereldvreemd zijn. Ook wij katholieken weten dat mensen zondaars zijn, maar desondanks is het van belang om de menselijke zwakheden met enige mildheid en humor te benaderen.* Wiel kent dan ook niet slechts drie, maar vier Goddelijke deugden: Geloof, hoop, liefde en humor. Wiel: *Bij de Schuldbelijdenis zeggen we publiekelijk: hier sta ik nou met mijn geklungel. Het is wezenlijk dat mensen zichzelf en anderen ondanks hun slechte levenswandel steeds weer een nieuwe kans gunnen. God wil niet anders. Het is een van de mooie kanten van het priesterschap dat je in Gods Naam hoopvol optimisme mag verkondigen. Op grond van mijn eigen levenswijze zou ik dat niet durven. Wij verkondigen volgens Paulus dan ook niet onszelf. Daarom ben ik in de kerk blij met mijn kazuifel, waarin niet mijn persoon centraal staat, maar mijn functie, datgene wat ik in Gods Naam omhoog mag houden.*

Zijn eigen kleinheid heeft hij sterk ervaren toen hij boven op de Berg Sinai stond of toen hij voor het eerst het meer van Galilea zag. Wiel: *Met drie confraters daalden we 's ochtends om 4.00 uur de Berg van de Zaligsprekingen af. Er was geen ander geluid dan het kabbelende water. We lazen de Zaligsprekingen. Die begonnen daar door ons heen te gaan. Dat was een sublieme ervaring van opgenomen zijn. Van zijn eerste bezoek aan Israel herinnert hij zich ook, hoe Johan Negenman op een snikhete julidag in 1970 in*

de bus de passage las over het plukken van aren op de sabbat (Matteüs 12: 1-8). Wiel: *Toen realiseerde ik me: Jezus heeft hier ook gezweet. Daar, op dat moment, is Hij voor mij pas echt mens geworden. Als deze mens is Jezus God. God moet je zoeken in de manier waarop Hij met zijn mensen omgaat en in hen tot leven komt.*

Eén beeld blijft hem ook bij van zijn talloze bezoeken aan het Heilige Land. In de H. Grafkerk te Jeruzalem zag hij een aantal Cyprioten heel aandachtig en vol eerbied olie uitwrijven over de steen waarop Jezus na de kruisafname was neergelegd. Wiel: *Toen ik hun intense aandacht en zorg zag voor de steen die de gestorven Jezus voorstelt, meende ik beter te begrijpen wat het van iemand vraagt om bij een gestorvene te zijn.*

Voor Wiel zijn veel tochtgenoten op die diverse reizen erg inspirerend geweest. Hij heeft veel geleerd van vrouwen zoals Mieke uit Groningen of Marie uit Zeeuws Vlaanderen. Heel authentieke en krachtige vrouwen, die iets uit straalden, in alle eenvoud. Wiel: *Deze vrouwen hebben me iets laten ontdekken van een perspectief en me daardoor gestimuleerd om dat te realiseren. Het is een vorm van genade, dat dingen naar je toe komen en zich gaandeweg ontwikkelen. God is degene, de bron waaruit dit voortkomt, want als ik zeg: Jij hebt me dat gegeven, dan verwijs jij ook weer door naar God. En dan is de cirkel rond of komt het verhaal echt goed op gang. Daar waar liefde heerst en vriendschap, daar is God.*

WvdV

Meer informatie <http://www.montfortanen-nederland.nl>

Jan Mathijs Schoffeleers s.m.m. "Montfortanen in de Lage Landen. Een klein en arm gezelschap.1881-2006" ISBN 10: 90-75393-08-3.

Bestuurswisselingen

Zusters Augustinessen

Nieuw Congregatiebestuur voor de komende vier jaar:

Zr. Tarcies Wijngaard, voorzitter

Zr. Maria Breed, lid

Zr. Marie-Anne Kras, lid

Dochters van Onze Lieve Vrouw van het Heilig Hart

Nieuw provinciaal bestuur:

Zr. Lies Alkemande, provinciaal overste

Zr. Gertrude Hooijmaijers, lid

Zr. Irmgard Bos, lid

Zr. Hermien Lorist, lid

Zr. An Peeters, lid

Zusters van Liefde (Schijndel)

Het algemeen kapittel heeft op 26 november 2006 een nieuw bestuur gekozen:

Zr. Truus Sonder, algemeen overste

Zr. Agnes Vos, plaatsvervangster

Zr. Louisa Geven, lid

Zr. Mirjam Litjens, lid

Zr. Rita Schrurs, lid

Missiezusters Dienaressen van de H. Geest

Nieuw provinciaal bestuur:

Zr. Willibrord Boumans, provinciaal overste

Zr. Thérèse Sander, raadslid

Zr. Ancilla Maria Goltstein, raadslid

Zr. Thérèse Pauline Lepoutre, raadslid

Zr. Melina Polo, raadslid

Vrede & Gerechtigheid

Justitia et Pax unlimited

In het netwerk van Justitia et Pax en van CMC Mensen met een missie lopen bijzondere mensen rond. Zoals father Peter John Pearson. Hij is Zuid-Afrikaans priester, kleurling uit de Kaap, voormalig vrijheidsstrijder tegen het apartheidssysteem en de rust zelve, tot hij het podium op stapt. Daar danst hij bijna achter de microfoon. Zijn lezing over Populorum Progressio is eigenlijk meer een swingende preek waar de energie en de bevlogenheid van af spatten. Peter John Pearson, directeur van de Catholic Parliamentary Liaison Office (CPLO) in Durban, Zuid-Afrika, was op 12 januari in

Nederland. Op uitnodiging van CMC, Cordaid, Socires en Justitia et Pax sprak hij over de inspiratie die hij voor zijn werk uit Populorum Progressio haalt. Henriette van Luytelaar mmz, die de KNR vertegenwoordigt in Justitia et Pax – Nederland, zal op deze plek geregeld over het werk van Justitia et Pax schrijven. In dit nummer portretteert zij deze markante persoonlijkheid.

Het CPLO is een bureau dat contacten onderhoudt tussen de katholieke kerk en de samenleving, inclusief de regering en parlement. De

oorsprong lag in de tijd na de afschaffing van de Apartheid vanaf 1994. De kerken in Zuid-Afrika wilden zich niet terugtrekken in hun gebedshuizen, maar bijdragen aan de opbouw van een nieuw land. Met name het vaststellen van nieuwe wetgeving was in die begintijd belangrijk. En nu nog steeds. Het CPLO heeft jarenlang op belangrijke dossiers publieke hoorzittingen en mondelinge en schriftelijke commentaren op nieuwe wetgeving geleverd. Vorig jaar produceerde men vierentwintig interventies op terreinen die belangrijk zijn binnen de katholieke sociale leer, bijvoorbeeld over abortus en euthanasie, migranten en vluchtelingen, geweld/vrede en ontwapening. Het CPLO legt sinds een tijd de nadruk op kinderen, bijvoorbeeld gehandicapte kinderen, vluchtelingenkinderen, kinderen in de gevangenis. Steeds vaker is men gastheer voor rondetafelconferenties waar leden van het parlement spreken met ervaringsdeskundigen aan de basis, zonder journalisten en zonder formele verslaglegging.

In de jaren van de anti-apartheidsstrijd werd hij geïnspireerd door de *'eucharistie voor de ontwikkeling van de volkeren'* uit het Romeinse missaal. Pearson: *'Ik begreep dat de wens om 'gerechtigheid te verkrijgen voor alle broeders en zusters' mijn ware roeping en de vorm van mijn discipelschap was'. Populorum Progressio en de exhortatio 'Gerechtigheid in de wereld' bevestigden mijn overtuiging dat je geen discipel of evangelist, dat je geen christen kunt zijn zonder inzet voor de bevrijding van onderdrukte mensen. Dat de strijd voor gerechtigheid niet een bijkomstigheid is, maar de kern van ons geloof uitmaakt. Deze woorden en deze gebeden moeten ons nog steeds motiveren om hebzucht*

en racisme, ongelijkheid en uitbuiting en systemen die mensen tot armoede veroordelen te bestrijden. Globalisering is de moderne vorm voor deze kwaden. De encycliek moet ons herbronnen om een synthese te bereiken tussen radicale analyse, diep geloof en principiële actie voor een meer rechtvaardige wereld'.

'Een lobbykantoor mag je het CPLO niet noemen', zo geeft Pearson aan. 'Onze inzet is veel breder. Het gaat niet slechts om het aannemen of afkeuren van wet a of b, maar om het inrichten van economische structuren die mensen uit hun ketenen van uitbuiting en armoede bevrijden. Of zoals PP al stelt: 'De kerk moet zich niet slechts inzetten voor andere strategieën en voor ander beleid, maar voor een volledig nieuwe benadering. Dat vereist ten diepste een andere opvatting over wat waardevol is, een andere perceptie van wat mogelijk is en een andere erkenning van wat noodzakelijk is.' De kerk heeft in haar sociale leer principes en waarden verwoord over de inrichting van onze samenleving. Onze rol is om dit denken in het publieke discours in te brengen en zo een andere dimensie toe te voegen aan het debat.

Dialogo is het kernwoord van ons werk. Dialoog is het enige antwoord om geweld en revolutie te bestrijden. In een open gesprek wederzijdse standpunten uitwisselen en elkaar op basis daarvan proberen te overtuigen. Dat zien we als onze belangrijkste bijdrage aan het algemeen welzijn. Zo werken wij mee aan een democratisch proces dat uitstijgt boven de platte verkiezingsuitslag om de zoveel jaar'.

Henriette van Luytelaar mmz

Varia / korte berichten

Netwerk Religieuzen voor Vluchtelingen (herhaald aanbod)

Het Netwerk Religieuzen voor Vluchtelingen (NRV) is een groep religieuzen, die zich samen met leken al jarenlang inzet voor het welzijn van vluchtelingen in Nederland, die de overheid geen opvang meer wil geven in de reguliere asielazoekerscentra. Regelmatig organiseerde het Netwerk studiedagen voor belangstellenden, waarbij informatie werd verstrekt over recente ontwikkelingen in het Terugkeerbeleid van de regering. Zo was er ook verleden jaar een studiemiddag. Het blijft

van belang om concrete verhalen te horen en vluchtelingen te zien als mensen van vlees-en-bloed. De laatste jaren is de wet- en regelgeving in ons land sterk veranderd ten nadele van vluchtelingen. Het beleid is verhard en ook de Nederlandse bevolking lijkt minder gemotiveerd om zich te bekommeren om het lot van vluchtelingen. Dat is een slechte zaak!

Vluchtelingen verdienen een menswaardig bestaan en derhalve eenieders'aandacht. Teneinde de positie van vluchtelingen opnieuw onder de aandacht te brengen, dan wel onder de aandacht te houden heeft het Netwerk een interessant aanbod voor u!

Wilt u voor uzelf en uw medereligiuzen een informatiebijeenkomst organiseren om in eigen kring goed geïnformeerd te zijn over vluchtelingen dan zijn de deskundige leden van het Netwerk Religiuzen voor Vluchtelingen graag bereid om bij u langs te komen en bijvoorbeeld een inleiding te verzorgen tijdens die bijeenkomst en u concreet kennis laten maken met de realiteit van een vluchteling door middel van een eigen verhaal.

Neemt u voor het maken van een afspraak contact op met de voorzitter van het NRV:
Zr M. Beneken Kolmer, Verhulstlaan 170, 5012 GE TILBURG.
T: 013 – 455 75 34 E: m.beneken@home.nl

KNR-prijs voor een lofwaardig maatschappelijk initiatief

In oktober 2007 zal voor het eerst vanuit de KNR een prijs worden uitgereikt aan een aanstekelijk en positief maatschappelijk initiatief. In de afgelopen maanden is er een 'kern-jury' aan het werk gegaan, bestaande uit zuster Renée Geurts scmm, mevrouw Gisela Hoeve en broeder Wim Swüste fic. Het is de bedoeling dat de prijs de eerste keer wordt uitgereikt aan een initiatief op het terrein van **de 'zorg'** (in brede zin).

Als datum voor de eerste uitreiking wordt gedacht aan *op of omstreeks 8 oktober 2007*.

Er kunnen tot **1 maart 2007** nog kandidaten voorgedragen worden. De prijs zal bestaan uit een kunstwerk, waarin 'barmhartigheid' en 'wederkerigheid' worden uitgebeeld en een geldbedrag van **€ 5000,-**.

Stuur uw voordrachten aan: Jury RELIGIEUZEN-PRIJS, p/a Postbus 111, 5201 AC 's-Hertogenbosch. De criteria, die worden gehanteerd bij de beoordeling van de inzendingen zijn te vinden op www.knr.nl onder de knop Religiuzenprijs.

Kloosterbank gevraagd

Voor de inrichting van de gang tussen de voordeur en de vergaderruimte op de begane grond van ons kantoor aan het Emmaplein zoeken we een kloosterbank.

Is dit meubelstuk bij u overcompleet en zoekt u daarvoor een goede bestemming dan verzoeken we u vriendelijk om in contact te treden met mevrouw Sylvia Hobeijn, bureau KNR, T: (073) 6921309.

Actie Intercity bestemming Pasen op herhaling in 2007

Ook voor 2007 neemt de Raad van Kerken in Nederland het initiatief voor de actie "Intercity bestemming Pasen" De actie die in de paasweek van 2006 veel kerken ertoe aanzette om met de gehele gemeente of parochie meer 'buitenstaanders' bij het verhaal van pasen te betrekken riep om een vervolg en dat krijgt het nu.

Ruim 450 plaatselijke kerken deden in de goede week van 2006 actief mee aan de actie en de evaluatie bracht zoveel positieve reacties voort dat een vervolg niet uit kon blijven. De actie volgt de hoofdlijnen van die van afgelopen jaar. Centraal staat opnieuw het boekje "*Intercity bestemming*

Pasen". Maar de actie waar het eigenlijk om gaat is natuurlijk nog steeds die van de individuele kerkganger die zijn burens, vrienden, kennissen of familie uitnodigt om de gebeurtenissen van de paasweek van dichtbij mee te maken. Mensen die al lang niet meer in de kerk zijn geweest of die misschien nog nooit een kerk van binnen hebben gezien, kennis laten nemen van het beste verhaal dat de kerk te vertellen heeft: het leven, lijden en de opstanding van Jezus Christus uit de dood.

Voor alle informatie kunt u terecht op de site: <http://www.intercitypasen.nl>

Gebouw gezocht voor Emmaus woon-werkgemeenschap

Emmaus werkt met mensen die dak- of thuisloos zijn. Dit doen we door middel van woon-werkgemeenschappen waar de bewoners meewerken in ons eigen kringloopbedrijf. We krijgen veel meer aanvragen dan we plaats hebben van mensen die bij Emmaus een kans willen krijgen hun leven weer op orde te brengen.

Er is een initiatiefgroep gestart die een nieuwe woon-werk-gemeenschap wil opzetten. We zijn op zoek naar een complex waar zowel gewoond (tussen de 10-25 bewoners) als gewerkt kan worden (kringloopbedrijf), bv. een klooster met bijgebouwen. Weet u een plek die geschikt zou kunnen zijn, neem s.v.p. contact op met

F. Huneker, Stichting Emmaus in Langeweg. T: 0168-324524 of info@emmaus-langeweg.nl

Projecten

De RK parochie De Wijngaard is op 1 januari 2005 ontstaan door fusie van 10 parochies in Arnhem Noord, Velp en Rozendaal. Momenteel is veel inzet van de pastores en vrijwilligers gericht op de veranderingsprocessen die het gevolg zijn van deze fusie en de sluiting van kerken. Steunend op het beleid van het aartsbisdom is een van de doelen van de fusie de heroriëntatie van de parochie in missionair-diaonale zin. De parochie heeft als Mission Statement geformuleerd: *"In het leven van alledag en het samenleven van mensen uitnodigend en met respect voor de ander zoeken naar sporen van God en aanwezig zijn in dienstbaarheid en dialoog getuigend van het evangelie en samen bouwen aan een rechtvaardige, vredelievende en liefdevolle gemeenschap"*.

Een belangrijk onderdeel van het beleid wordt het opzetten en uitvoeren van het buurtpastoraat in de wijken Klarendal en St. Marten in Arnhem Noord. Het gaat om de pastorale dienstverlening aan ruim 7.500 wijkbewoners, die nauwelijks een kerkelijke betrokkenheid hebben, voor een groot deel van niet-Nederlandse afkomst zijn en die soci-

aal/maatschappelijk kwetsbaar zijn. In deze wijken beschikt de parochie nog over een rk kerkgebouw. De parochie heeft ook een inloophuis ingericht en wil nu gefaseerd vanuit dit inloophuis het buurtpastoraat opbouwen volgens de methodiek van het presentiepastoraat. Men gaat deelnemen aan het verband van Urban Mission. In 2011 moet het wijkpastoraat een regulier onderdeel zijn van de parochie.

Omdat in de huidige pastorale formatie de bekwaamheid voor dit buurtpastoraat ontbreekt, moet er een capabele projectmedewerker aangesteld worden die de pionier, motivator en aanspreekbare drager van het project wordt.

Het Buurtpastoraat dat men voor ogen heeft is toegespitst op de situatie in oude stadswijken en wordt ook wel *'urban mission'* of *presentiepastoraat* genoemd. Dat wil zeggen dat men op een eigen manier een plek wil bieden voor buurtbewoners en mensen in kwetsbare wijken en stadsdelen. Het gaat om autochtonen en allochtonen, man en vrouw, jong en oud; iedereen is welkom. Het belangrijkste kenmerk van het werk is dat mensen in de marge van de

samenleving met hun vragen en ideeën centraal staan. De pastores en vrijwilligers zijn langdurig aanwezig; zij zijn present op straat, in een ontmoetingsruimte of bij mensen thuis. Door hun aanwezigheid bouwen ze een relatie op met mensen, ze trekken mee in levensverhalen, ze stellen zich open voor vragen en behoeften van mensen die ze ontmoeten en zijn solidair. Presentie wil zeggen: je zo met iemand verbinden, iemand zo nabij zijn dat die ander zichzelf kan laten zien in haar of zijn verlangens, pijn en verdriet. Pas wanneer dat gebeurt kan ook duidelijk worden wat je voor de ander kunt betekenen. Pastores en vrijwilligers gaan relaties aan waarin ze ongehaast zijn. Zij zijn aanspreekbaar en laagdrempelig. Ze beschikken over een breed netwerk en bieden zichzelf en dat netwerk op een open

manier aan. Methodisch zijn ze van meerdere markten thuis. Ze zijn eerder gericht op de kracht van de mensen dan op hun problemen. Mensen mogen weten dat ze van de kerk zijn, maar krijgen daaromtrent niets opgedrongen. Bij presentie gaat het om de menselijke waardigheid. Het gaat om het beeld van God. Presentiepastoraat neemt afstand van maatschappelijke onverschilligheid. De kerkelijke sociale agenda wordt ingevuld met ervaringen “van onderop”. Het is zo de geëigende manier om (weer) aansluiting te vinden bij het geleefde leven. Het is de manier om naar buiten te treden en te zoeken naar “sporen van God”.

Dit project wordt mede mogelijk gemaakt door PIN-gelden.

Bijeenkomsten

Bezielde zorg

Op 8 december 2006 vond in de Nijmeegse Studentenkerk het Echo-colloquium plaats rond het thema Bezielde zorg. Beschouwingen van historici werden afgewisseld met verhalen uit de praktijk van de geschiedenis van de verpleging door religieuzen.

In de eerste helft van de twintigste eeuw was de zorg in veel katholieke ziekenhuizen in handen van verplegende religieuzen. Voor hen stond de liefde voor de naaste, de caritas, binnen hun bezigheden centraal. Die bezieling lijkt in de hedendaagse zorginstellingen verdwenen. Vraaggerichte zorg en efficiency voeren de boventoon in het marktdenken van de ziekenhuismanagers. Vandaar dat de Nederlandse religieuzen in oktober 2005 naar de staatssecretaris voor VWS zijn gegaan om hun zorgen over deze ontwikkelingen kenbaar te maken. Twee religieuzen die vroeger zelf bezielde ziekenhuiswerk gedaan hebben waren in Nijmegen om met de aanwezigen hun ervaringen en herinneringen te delen. Zuster Maria Mediatrix van Schagen van de Franciscanessen van de H. Elisabeth zette zich tijdens haar werkzame leven in voor de opleiding van verpleegsters in ziekenhuizen waar vrouwelijke religieuzen werkten. Zuster Marie-Therese van Meerbergen, lid van de Gasthuiszusters Augustinessen van Lier, was betrokken bij het beleid van het ziekenhuis van de congregatie en van de Hogeschool voor verpleegkunde en docent in het verpleegkundig onderwijs. Uit hun ervaringen blijkt hoe belangrijk de spiritualiteit van hun eigen congregatie was bij de vormgeving en beleving van hun zorgende werkzaamheden.

Zuster Maria Mediatrix staat in haar verhaal dan ook uitvoerig stil bij het leven van de patrones van haar instituut, Elisabeth van Thüringen. Deze spiritualiteit, die een vanzelfsprekend deel uitmaakte van het dagelijks leven van de zusters, maakte dat hun werk met bezieling verricht kon worden. Zuster Marie-Therese van Meerbergen schetste hoe spiritualiteit en praktijk harmonieus hand in hand gingen. De zusters, die hun woonplek hadden in het openbare gasthuis te Lier, werkten hard en ontlastten de zusters voor wie het werk erg zwaar was. Toch meende zij dat je beslist geen religieuze hoeft te zijn om bezielde zorg te kunnen geven. Anderzijds nuanceerde zij ook het leven zoals dat door de zusters geleefd en gewerkt werd. Dat bood immers ook niet altijd alle ruimte voor die

bezieling. De zusters waren vaak overbelast. ‘Als u 's avonds niet doodmoe in uw bed valt, klopt er iets niet’, kregen de zusters in Lier te horen.

Een uitvoeriger verslag van deze bijeenkomst is te lezen in het januarinummer van De Roerom. Stichting Echo zal te zijner tijd de teksten van de lezingen uitgeven. In het bisdom Erfurt is op 18 november 2006 het Elisabeth-jaar geopend om te gedenken dat de heilige Elisabeth von Thüringen (1207-1231) 800 jaar geleden geboren is. Tot eind 2007 zijn er allerlei speciale activiteiten, waarvan vele met een oecumenisch accent. Voor meer informatie <http://www.bistum-erfurt.de>

De grote stilte

Het Soeterbeek programma organiseerde in samenwerking met het Centrum voor Wetenschap en Levensbeschouwing (CWL) twee symposia naar aanleiding van de film De grote stilte, die half september 2006 in première ging. Er bleek hiervoor zoveel belangstelling te bestaan, dat besloten werd een derde dag te houden. Ook die is inmiddels ‘uitverkocht’.

De eerste bijeenkomst vond plaats in Studiecentrum Soeterbeek in Ravenstein op vrijdag 26 januari 2007. Het programma was zeer gevarieerd met overpeinzingen in filosofie, kunst en spiritualiteit. Charles Vergeer, docent Filosofie en ethiek aan de Fontys Hogeschool Tilburg en Eindhoven, hield een inleiding over verschillende manieren waarop filosofen over stilte hebben gedacht, gesproken en gezwegen. Tijdens een daarop volgend stilte-intermezzo las Elianne Keulemans enkele gedichten over de stilte voor.

*Stilte is het verschil tussen
niets zeggen, en alles al gezegd hebben.
Tussen gewone stilte, en de stilte
na de laatste regel van een gedicht
over de stilte.*

(Herman de Coninck in het gedicht ‘twee soorten niets’)

Voorts waren er boeiende voordrachten over de stilte in respectievelijk de muziek en de hedendaagse kunst. Deze voordrachten werden afgewisseld met een muzikaal stilte-fragment en met een oefening onder leiding van een haptonome om dichterbij de stilte in onszelf te komen. De kloosterkapel was toegankelijk als stilleruimte. Aan het eind van de middag hield Peter Nissen een lezing onder de titel Leven en bidden in het oog van de storm: de stilte van de kartuizers. Dat was een uitstekende inleiding op de film, die 's avonds vertoond werd. Leo Fijen vertelde, voorafgaand aan de film, enkele persoonlijke ervaringen met de Nederlandse prior van La Grande Chartreuse Dom Marcellin Theeuwes.

Die grosse Stille (Into Great Silence), regie: Philip Gröning 2006

<http://www.intogreatsilence.nl/>

Alle bijdragen aan genoemde studiedagen worden te zijner tijd gepubliceerd.

De kracht van Maria-bedevoarten

Sinds januari 2004 werkt de afdeling Culturele Antropologie (RUN) samen met het Institute for Genderstudies (RUN) aan het onderzoeksprogramma The Power of Pilgrimage: A Com-

parative Study. In dit programma worden meerdere Maria-bedevoarten in verschillende continenten met elkaar vergeleken: in Lourdes, Jeruzalem, Bolivia, Indonesië, en Papua

Nieuw Guinea. Dit onderzoeksprogramma maakt deel uit van het grotere NWO programma "The Future of the Religious Past" dat zich richt op de vraag hoe religie gecontinueerd en vernieuwd wordt in geseclariseerde contexten. In aansluiting hierop, vragen de onderzoekers van het pelgrimage-project zich af waarom oude pelgrimage plekken grote aantallen pelgrims blijven trekken en er zelfs nieuwe pelgrimsoorden ontstaan, in een tijd dat de kerken leeglopen en mensen zich amper meer voor geïnstitutionaliseerde religie lijken te interesseren. Waarom blijft Maria overal op de wereld pelgrims trekken? Welke betekenis heeft Maria dan voor de mensen? Waarom is pelgrimage een domein van religieuze continuïteit in een tijd van ontkerkelijking? De onderzoekers werken vanuit de vooronderstelling dat de populariteit van Maria en de voortdurende betekenis van religie in buitenkerkelijke contexten, te maken heeft verschillende vormen van sociale ongelijkheid - ongelijkheid gebaseerd op leeftijd, klasse, gender, etniciteit, religie en ziekte en gezondheid. Een belangrijke vraag die hieruit voortvloeit is op welke manier pelgrims religie en, in het bijzonder, de Maria-bedevoert inzetten om sociale ongelijkheid aan te vechten en het lijden, gerelateerd aan deze ongelijkheid, te articuleren?

Onder de titel *De kracht van Maria-bedevoerten* werd van 1 tot en met 3 februari 2007 een internationale conferentie gehouden in het Conferentiecentrum Soeterbeek te Ravenstein.

Uit historisch, sociologisch en theologisch onderzoek blijkt dat Maria vaak verschijnt aan mensen met weinig macht in de maatschappij: vrouwen en kinderen, zieken, ouderen en etnisch en religieus gemarginaliseerden. Het zijn ook deze groepen die naar Lourdes, Fatima of andere Mariabedevoertsoorden gaan. Een van de veronderstellingen in het antropologische project naar pelgrimage is dat de populariteit van Maria en de voortdurende betekenis van religie in buiten-kerkelijke contexten te maken heeft met alom aanwezige en nooit ophoudende vormen van sociale ongelijkheid: ongelijkheid gebaseerd op leeftijd, klasse, etniciteit, religie, ziekte en gezondheid.

Op de conferentie kwam Maria-verering in veel verschillende contexten aan de orde: in Walsingham (Norfolk, Engeland), Fátima, Costa Rica, Papua New Guinea, Knock (Ierland), maar ook in de Verenigde Staten, in Noord-Limburg, in Polen, Guadalupe, het Midden Oosten, in Rwanda, Bolivia en in Amsterdam. Voorts werd de documentaire "Ave Maria" van Nouchka van Brakel vertoond. Op de slotdag gingen de deelnemers aan de conferentie op excursie naar bedevaartsoorden in de omgeving (Kevelaer en Genooi) en naar het Limburgs Museum in Venlo, waar momenteel een expositie gewijd is aan Maria-verering in Limburg.

Bij wijze van voorbeeld volgt hier een samenvatting van de bevindingen van één van de onderzoeksters.

Volgens de Nijmeegse antropologe dr. Catrien Notermans gaan pelgrims lang niet altijd naar het Franse Maria-heiligdom in Lourdes omdat zij hopen op een wonder, maar om hun verdriet te kunnen uiten en te delen met anderen. Notermans ging in de zomer van 2004 mee op ziekenbedevaart naar Lourdes en luisterde naar de verhalen van de pelgrims. Het viel haar op hoe weinig de Maria van Lourdes de mensen aansprak. Daarentegen hielden ze allemaal van Onze Lieve Vrouwe van Altijdurende Bijstand, een Maria die met name in Limburg ook erg geliefd is. Een andere populaire Maria is de Maria van Kevelaer.

In de verhalen die de pelgrims aan Notermans vertelden komen machteloosheid en verzwegen verdriet op verschillende manieren naar voren. De reis naar Lourdes was voor de pelgrims een manier om dit verdriet te kunnen en te mogen tonen. Het laatste ritueel van de pelgrimage, de kruisweg, bleek het meest emotionele onderdeel van het programma. Catrien Notermans realiseerde zich hierdoor hoe dicht het lijden van Maria en Jezus bij het leven van gewone mensen staat. Ze keerde terug met een andere kijk op de Maria van Lourdes. Die was niet langer de afstandelijke representatie van De Onbevleete Ontvangenis, maar de O.L.V. van Familieverdriet. Deze Maria verricht geen

wonderen, maar treedt wel genezend op door de pelgrims een plek te bieden waar ze verhalen kunnen vertellen en hun verdriet mogen uiten. Verhalen over Lourdes waarin hun verborgen lijden verheven wordt tot het lijden van Maria en Christus. De Limburgse pelgrims gaan dus naar Lourdes vanuit hun identificatie met Maria als moeder en om even te ontsnappen aan het dagelijks leven waarin hun verdriet moeilijk getoond en gedeeld kan worden. In de verhalen van de pelgrims staat machteloosheid centraal, machteloosheid die wordt uitgedrukt als een alles overheersend gevoel van verlies: verlies van gezondheid en verlies van dierbare familieleden. Verdriet om dit verlies mag vaak door de buitenwereld niet lang en overdreven getoond worden. ‘Om een overleden kind’, zeggen verschillende pelgrims, ‘mag je een jaar lang rouwen maar dan moet het ook afgelopen zijn. Dan moet je je tranen drogen en je pijn verbergen. Dan zijn de mensen om je heen het zat en nemen ze je pijn niet meer serieus. Dan moet je je verleden laten rusten.’ ‘Maar dat willen en dat kunnen we juist niet. Het verdriet om een overleden kind gaat nooit over.’

Bovendien komt in de verhalen naar voren dat het vaak gaat om verdriet dat omgeven is door schaamte en geheimen: verdriet om kinderen die zelfmoord hebben gepleegd, kinderen die verkracht, mishandeld en vermoord zijn, of kinderen die weggelopen zijn van huis. Ook daardoor kunnen moeders dit verdriet thuis moeilijk met anderen delen.

Zo verricht de Maria van Lourdes geen wonderen maar treedt ze wel genezend op door de pelgrims een plek te bieden waar ze hun verdriet en hun machteloosheid mogen uiten, waar ze verhalen kunnen vertellen: verhalen over verborgen pijn die niet onder doet voor de wereldwijd gevierde en altijddurende pijn van Maria. Het zijn verhalen waarmee de pelgrims weer macht en controle krijgen over hun leven.

De Nijmeegse antropologe Sophie Bolt ging naar een Maria-bedevoortsoord in Rwanda om daar de passie van pelgrims onderzoeken. Enerzijds de passie van de pelgrims voor de Maagd Maria en anderzijds het lijden van deze mensen als het resultaat van genocide, politiek geweld en sociale ontwrichting. In de jaren tachtig van de vorige eeuw kwam Kibeho in het nieuws omdat drie jonge meisjes visioenen hadden van de Maagd Maria. Een afgelegen Kibeho-heuvel in het zuiden van Rwanda werd een centrum van pelgrimage, toen gelovigen van heinde en verre naar Kibeho kwamen om getuige te zijn van de visioenen. Tijdens de genocide (in 1994), maar ook erna, werden de mensen in Kibeho zwaar getroffen. Kibeho was een van de grootste Hutu vluchtelingenkampen in Rwanda. De Rwandese regering sloot dit kamp met gebruikmaking van extreem geweld, waarbij duizenden vluchtelingen omkwamen. Het is in deze context, dat het project beoogt te onderzoeken hoe pelgrims zich verhouden tot Maria en hoe pelgrims omgaan met de gevolgen van het etnische geweld.

1

Meer informatie over het totale onderzoeksprogramma

http://www.ru.nl/igs/powerofpilgrimage/research_programme/programme/

¹ Afbeelding: Jean Fouquet, Getijdenboek van Simon de Varie

Onderscheiding Cees Nootboom

Dichter, romancier en essayist Cees Nootboom ontving in het najaar van 2006 een eredoctoraat in de Letteren van de Radboud Universiteit Nijmegen. Ter gelegenheid hiervan organiseerde de Radbouduniversiteit een aantal lezingen over het oeuvre van de auteur, diens proza, zijn fascinatie voor Spanje en rituelen en kloosters in zijn werk.

De theologen Peter Nissen en Thomas Quartier gingen bijvoorbeeld in op de betekenis van rituelen en kloosters in Nootbooms werk, op de oegenschijnlijk nutteloze handelingen, die structuur en betekenis geven aan het leven. Het begint met het feest dat de hoofdpersoon Philip samen met zijn oom viert in de debuutroman *Philip en de anderen*. Van Nootbooms bekendste roman *Rituelen* verwijst de titel al naar het belang van rituele handelingen in het leven van de hoofdpersoon Philip Taads, met de theeceremonie als hoogtepunt. In de roman *Allerzielen* laat Nootboom ons getuige zijn van een reeks van ritualiseringen die de hoofdpersoon helpen omgaan met het verlies van zijn vrouw en zijn zoon. De rituelen reiken de hoofdpersoon en de lezer een structuur aan die het leven draaglijk maakt en zij scheppen een betekenis die groeit door de kracht van de verbeelding.

De grenzeloze wereld wordt in het werk van Nootboom vaak begrensd door kloosters. In *Nootbooms hotel* zegt Nootboom dat een vriend hem er op wees dat in elk van zijn boeken een monnik voorkomt. Dat is volgens de schrijver niet met voorbedachte rade gedaan, maar het is wel (bijna) waar: kloosters en monniken komen op vele plaatsen in Nootbooms werk voor. Soms verwijzen zij naar zijn eigen jonge jaren, deels doorgebracht op kloosterscholen, soms verwijzen zij ook naar zijn jeugdige plan om trappist te worden. De kloosters in zijn werk zijn plekken van concentratie en eruditie, maar ook van begrenzing. Dat laatste heeft Nootboom bewust doorbroken: hij is een zwerfmonnik geworden, met de wereld als klooster. Maar wel is hij dankbaar gebleven voor het feit dat monniken hem hebben leren lezen.

In de dankrede die ook is opgenomen in deze lezingenbundel, sprak Nootboom onder meer over zijn gène bij zoveel eerbetoen. Instemmend citeerde hij Adriaan Roland Holst: *Moegehuldigd kwam hij thuis, vermenigvuldigd tot een muis*. Heerlijk die zelfspot.

De grenzeloze wereld van Cees Nootboom. Bij de uitreiking van het eredoctoraat Opening Academisch Jaar 2006-2007. Radboud Universiteit Nijmegen. ISBN-10: 90-78221-03-8 / ISBN-13: 978-90-78221-03-6

Heiligenlevens

Door alle eeuwen heen hebben christelijke heiligen tot de verbeelding gesproken. Ze golden als lichtende voorbeelden en als strijders voor God, maar ook als helpers die dichtbij de mensen staan. Vandaar ook dat heiligenlevens altijd veel gelezen zijn gebleven. Het genre bereikte zijn hoogtepunt in de *Legenda Aurea* van Jacobus de Voragine (1229-1298). In dat omvangrijke werk is een duizendjarige traditie van Latijnse teksten bijeengebracht, keurig volgens het liturgische jaar: iedere dag zijn eigen heilige.

Het is bekend dat Dominicus veel belang hechtte aan scholing en studie. Ook de Italiaanse dominicaan Jacobus de Voragine trad in de voetsporen van zijn ordestichter. In de jaren 1250-1260 werkte hij aan wat zijn meesterwerk zou worden: een grote verzameling heiligenlevens die bekendstaat als de *Legenda Aurea*. Jacobus maakte gebruik van eerdere verzamelingen heiligenlevens, maar hij ordende zijn verhalen aan de hand van de officiële Romeinse kalender en hij ruimde veel plaats in voor hoofdstukken over kerkelijke hoogtijdagen. Ook buiten de orde werd de *Legenda Aurea* veel gebruikt. Zo zijn veel handschriften afkomstig uit benedictijner- en cisterciënzerkloosters, waar

tijdens de maaltijd uit heiligenlevens werd voorgelezen. Daarnaast vormde het werk een schier onuitputtelijke inspiratiebron voor kunstenaars. De *Legenda Aurea* kende een geweldige verspreiding. *De hand van God* is een bloemlezing uit de talloze heiligenverhalen in de *Legenda Aurea*. Het wemelt er van wonderen, spectaculaire genezingen en hevige martelingen. Bij de selectie speelden een aantal overwegingen een rol. De vertalers wilden vooral bekende heiligen opnemen, maar maakten voor sommige minder bekende figuren een uitzondering wanneer het verhaal hen raakte. Daarnaast wilden zij recht doen aan de verschillende, elkaar soms overlappende categorieën heiligen: aartsengelen, apostelen, martelaren, maagden, kluizenaars, kerkvaders, pausen, bisschoppen, monniken en ordestichters. Zo ontbreken topheiligen als Benedictus, Franciscus, Antonius en Christoffel niet in deze bloemlezing, maar staan er ook kleinere figuren als Sebastiaan, Agnes en Maria van Egypte in.

Jacobus de Voragine <i>De hand van God. De mooiste heiligenlevens uit de Legenda Aurea</i> ISBN: 90 253 5890 x Prijs: € 19.95. Uitgeverij: Athenaeum-Polak & Van Gennep
--

Lucette Verboven ontmoet pelgrims onderweg

In haar boek *Pelgrims onderweg, spirituele ervaringen en gesprekken* kruist de weg van Lucette Verboven die van andere pelgrims. Dit boek vormt de weerslag van de interviews, die zij deed voor het televisieprogramma Braambos. Zij laat haar gesprekspartners vertellen over de weg die ze hebben afgelegd, het doel van hun zoeken, het beeld dat zij zich van de wereld maken en over de mogelijke bestemming van dat alles. Lucette Verboven koos voor zeer uiteenlopende gesprekspartners: filosofen, monniken, theologen, kunstenaars en wetenschappers, maar ook een moslima en een zuster, die in Japan de eerste katholieke zenmeester werd. In totaal zijn er vijftien mensen geportretteerd, elf mannen en vier vrouwen.

De contrasten in het boek zijn groot. Met de bariton Iégor Reznikoff spreekt Verboven over de kracht van de muzikale klank voor de uitdrukking van het religieuze mysterie. Met de natuurkundige John Polkinghorne discussieert ze over de relatie tussen wetenschap en religie. Met de dominicanenprofessor Emilio Platti en de moslima Durre Ahmad bespreekt Verboven de religieuze en de maatschappelijke aspecten van de ontwikkeling die de hedendaagse islam doormaakt. De Noorse viceminister van Buitenlandse zaken, Janne Matlary, legt haar uit hoe ze te midden van haar drukke politieke activiteiten de weg vond van het atheïsme naar de christelijke religie.

Soms worden potentieel controversiële standpunten ingenomen, zoals dat van Gavin D'Costa, een Britse theoloog, die zijn twijfel uit over de wenselijkheid van wat in het Westen onder pluralisme wordt verstaan. Wat wij in onze samenleving trots verdraagzaamheid noemen, maskeert volgens hem een klimaat van onverschilligheid, en zelfs van onverdraagzaamheid tegenover elke vorm van religie of traditie.

Enkele citaten om de diversiteit te illustreren van de moderne pelgrims, die Verboven aan het woord laat. Volgens Anselm Grün zijn er momenteel er in de kerk twee tendensen: *De ene verkettert de psychologie, de andere beperkt de spiritualiteit tot de psychologie. Ik wil het spirituele pad bewandelen en écht God zoeken, niet in een kringetje rondom mezelf draaien. Maar ik wil ook op mijn hoede zijn voor de valstrikken van de religiositeit. Iedere religieuze weg kent zijn valstrikken. Jezus wordt in verzoeking gebracht, wij ook als wij God willen gebruiken voor eigen voordeel. Voor mij staat centraal: wat is mijn diepste verlangen? Bijvoorbeeld: als ik ziek ben mag ik er niet naar verlangen dat ik weer gezond word, maar wel dat ik God vermoed, ervaar en bespeur.*

Durre Ahmad verrast ons met de islamitische visie op de figuur van Maria: *Moslams kijken met een groot respect naar Maria. Een bekend commentaar van het soefisme gaat over de dag van het Oordeel waarop God iedereen roept en de eerste die naar voor zal komen is Maria. Als zodanig wordt zij de volmaakste van allen, zowel mannen als vrouwen. Waarom?: zij is enerzijds vrouw en anderzijds wordt zij door haar complete overgave – wat het sleutelwoord is binnen de islam – de beste van alle moslams. Zij is dus een zeer vitale figuur voor de islam.*

De geïnterviewden in dit boek hebben met elkaar gemeen dat ze allemaal in meer dan één wereld thuis zijn, en dat ze voortdurend verbindingen maken tussen die werelden: tussen geloof en wetenschap of politiek, tussen psychologie en spiritualiteit, tussen Oost en West, tussen katholicisme en orthodoxie, enzovoort. Ze staan allemaal met meer dan één (denk)model in het leven. De postmoderne pelgrims in dit boek hanteren verschillende denkmodellen naast elkaar en zoeken naar verbindingen zonder de pretentie te hebben zicht te hebben op het geheel. Dat leidt tot regelmatig tot fascinerende uitspraken, hoe fragmentarisch ook.

Lucette Verboven, Pelgrims onderweg, spirituele ervaringen en gesprekken, Uitgeverij Pelckmans, Kapellen, 240 blz., € 19,95.
--

Geassocieerd lidmaatschap van de fraters CMM

Diverse religieuze instituten hebben in de voorbije jaren de mogelijkheid geopend voor niet-leden om deel uit te maken van de religieuze gemeenschap. De fraters CMM deden dat in 1998. Eind vorig jaar verscheen Barmhartigheid en broederschap. Delen in het leven van de fraters CMM. Het is een boekje over het geassocieerd lidmaatschap van de fraters. De tekst nodigt uit tot bezinning en persoonlijke plaatsbepaling. Hoe kun je invulling geven aan een leven vanuit een religieus verlangen? Wat betekent het om bewogen te zijn door barmhartigheid? Hoe kun je als leek de kernwaarden van het religieuze leven doorleven: gemeenschap, toewijding, zuiverheid, eenvoud? Hoe kun je als leek een verbintenis met een religieuze gemeenschap aangaan?

Het boekje Barmhartigheid en Broederschap is bedoeld als handreiking voor mensen die vanuit de spiritualiteit van barmhartigheid en broederschap/zusterschap willen leven en als leek een verbintenis met de fraters willen aangaan. Het biedt een kader voor hun bedoelingen en verwachtingen, mogelijkheden en verlangens. Het gaat trouwens over de visies en verwachtingen aan beide kanten: van de nieuwe leden die ernaar verlangen om in de spirituele traditie van de congregatie te staan en van de congregatie zelf die bondgenoten zoekt in de beweging van barmhartigheid.

‘De uitbreiding van onze gemeenschap met geassocieerden kan ons verrijken’, zegt Niek Hanckmann, een jonge frater. ‘Ik hoop dat ook jonge mensen voor deze vorm gaan kiezen. We willen ons immers blijven verjongen en vernieuwen. Dit boekje helpt ons hopelijk om in Nederland de overgang van een oudere naar een nieuwe generatie te maken. We hebben een goed product, daar geloven we in, en we willen dat graag aan de man en aan de vrouw blijven brengen.’

Charles van Leeuwen, Barmhartigheid en broederschap. Delen in het leven van de fraters CMM – het geassocieerd lidmaatschap. Met illustraties van frater Paschalius Vervest (Valkhof Pers, Nijmegen 2006), 53 blz, ISBN 10 90 56252402, € 9,95.
--

Go(u)zoekers

Naar aanleiding van het 125 jarig jubileum van Abdij Koningshoeven te Tilburg verscheen het boek Goudzoekers. Hierin komen monniken naar voren als heel gewone mensen. Maar wel gewone mensen op zoek naar datgene waar het in het leven werkelijk om gaat. 'Thuiskomen', 'gevonden worden', 'op je plaats zijn', 'je doel vinden', 'gelukkig zijn', dat zijn de termen waarin de monniken van Koningshoeven hun keuze voor het contemplatieve leven beschrijven. Hun zoektocht is radicaal. Elke afleiding, elk houvast, elke onnodigheid wordt losgelaten om de geheime schat te kunnen vinden. Het zijn gedreven goudzoekers.

Wie middels dit boek kennismaakt met de bewoners van Koningshoeven hoeft zich zeker niet te vervelen. Men krijgt een zeer gemêleerd gezelschap voorgeschoteld. Er zijn Indonesiërs, Duitsers, Vlamingen en Nederlanders, die ook variëren van eenvoudig tot hooggeleerd. Sommigen hebben jarenlang in het Zuiden gewoond, ook een ex-protestant en een ex-gehuwde komen voor in de geleerden. Ontwapenend is de openhartigheid waarmee de monniken vertellen over de schaduwkanten van hun collectieve geschiedenis in de abdij en over hun persoonlijke lotgevallen. Hoe moeilijk was het niet om de keuze te maken om de oudere broeders naar Sparrendaal te laten verhuizen. De lezer krijgt door de geschreven portretten in combinatie met de fraaie foto's een duidelijk beeld van de twintig mensen, die met elkaar een gemeenschap vormen.

Broeder Bernardus, was jarenlang novicenmeester, voordat hij gekozen werd als abt. Hij schetst het volgende profiel van de geroepenen van de toekomst: *De belangrijkste groep zijn op dit moment mensen die een tweede levenskeuze maken, maar dan wel een bewuste tweede keuze. Men heeft een eerste keuze gedaan, gestudeerd of gewerkt, is zelfs getrouwd geweest en dan wordt men veertig, vijftig en denkt: is dit alles? Sommigen gooien het roer om en kiezen radicaal voor zo'n levensvorm als de onze. Vroeger werd er getwijfeld of je zulke mensen wel moet aannemen. 'Neem geen kandidaten aan die boven de vijftiveertig zijn', werd er gezegd. Ik heb de ervaring dat deze mensen heel bewust kiezen. Ze moeten veel achter zich laten en juist daardoor wordt hun keuze al erg vroeg op de proef gesteld. Ga ik er werkelijk voor? Want waarom zou je je auto, je geld en je werk opgeven als je twijfelt? Ik vind dat geen 'late roepingen'. Dat zijn gewone roepingen op het juiste moment. De levensverwachting van mensen is ook sterk gestegen. Vroeger was het uitzonderlijk wanneer je ouder werd dan 70. Nu heeft iemand die hier op zijn vijftigste binnenkomt nog zeker vijftientwintig, vaak dertig jaar voor zich. Bovendien is het zo dat mensen in deze tijd pas op hun dertigste of veertigste de tijd krijgen om na te denken over andere dingen dan huisje-boompje-beestje. Heel vroeger, zestig jaar geleden, was het na de lagere school óf werken, óf het klooster in. Later verschoof dat tot na de middelbare school. En nu gaat bijna iedereen na de middelbare school studeren. Dan moet je je studielast terugbetalen en ga je werken. Dan zit je al halverwege je dertigste. Pas dan beginnen andere waarden een rol te spelen in je leven. Dus ik vind het heel logisch dat mensen op latere leeftijd de weg naar het contemplatieve klooster opgaan. Sommigen komen vanuit het niets. Heidenen die opeens het klooster ontdekken, als levensvorm. Door het klooster ontdekken ze het christendom en het katholicisme. Dat levert een vormingsprobleem op: kun je mensen die in die fase zijn zo'n radicale keuze laten maken? Niet voor niets is het postulaat voor aspiranten nu al een half jaar tot een jaar lang. Toen ik kwam duurde het postulaat zes weken. Sommigen zeggen: in feite zijn we terug in het begin van het monnikendom, toen het noviciaat ook gebruikt werd voor catechese, zodat de professie en het doopsel soms samenvielen.*

Goudzoekers, portretten uit Abdij Koningshoeven. Pieter Oussoren, Theo van Willigenburg. Abt Dom Bernardus Peeters schreef de miniaturen van achttien overleden monniken. Fotografie: Marc Bolsius. ISBN: 978-90-76564-23-4 Prijs: € 26,90. De site van de abdij van Koningshoeven: <http://www.koningshoeven.nl/>

Groeien in samenwerkingsgezindheid en in solidariteit

In gesprek met Denis Hendrickx o.praem.

Denis Hendrickx o.praem. is de spil van de Norbertijnenpriorij De Schans te Tilburg: *Er waren natuurlijk momenten van twijfel, er waren inzinkingen, maar de vreugde om hier norbertijn te kunnen zijn heeft steeds overheerst.* Hij gelooft van harte in het leven binnen open gemeenschappen, gericht op dialoog en ontmoeting. De priorijgemeenschap wil midden in het leven staan en vanuit de realiteit van de samenleving het pastoraat vormgeven. De verlangens en noden van de mensen in Tilburg-Noord zijn uitgangspunt van het handelen.

In Denis' visie op het religieuze leven ligt de toekomst bij kleine gemeenschappen zoals De Schans. Dat het dóór gaat staat vast, maar het zal op bescheidener schaal zijn dan in de vorige eeuw. Misschien, zo suggereert hij, zouden religieuze instituten ook nieuwe vormen van inordening voor onder meer geassocieerden kunnen overwegen.

Denis Hendrickx o.praem. is vanaf februari 1994 lid van de Financiële Commissie van de Religieuzen (FKR) en volgde fr Henk van Vliet op als voorzitter van deze commissie in maart 2000. Hij is voorts sinds april 1995 lid van de Commissie Rechtspositiereglement (CRR), waar hij in maart 1998 Gijs van Doorn, de toenmalige economisch adviseur van de Jezuiten, opvolgde als voorzitter van deze commissie. Gezien deze dubbelfunctie is hij de ideale gesprekspartner om ons te informeren over de ontwikkelingen in genoemde commissies.

Wanneer we hem spreken is hij herstellende van een darmoperatie én druk met de voorbereidingen van een reeks bijzondere gebeurtenissen in de Abdij van Berne (het feest in triplo, waarover elders meer, onder andere via de website www.abdijvanberne.nl).

De commissies

De Financiële Commissie Religieuzen (FKR) heeft als doelstelling de financiële belangen van religieuzen in Nederland te behartigen. De belangrijkste taak van de Commissie Rechtspositiereglement (CRR) was het vertalen van wijzigingen in de CAO voor verpleeg- en verzorgingshuizen naar het KNR-rechtspositiereglement. Voor een deel is de uitvoering van die taak vorig jaar overgedragen aan het SDB. Hierdoor blijft tijdige informatieverstrekking aan de achterban, met name de kleinere congregaties, verzekerd. Na rijp beraad is besloten om de CRR als commissie op te heffen en

daarvoor in de plaats een werkgroep Rechtspositiereglement in het leven te roepen. Deze werkgroep zou dan bij het uitkomen van een nieuwe CAO en ter bespreking van belangrijke rechtspositionele zaken bijeen kunnen komen. Aan het eind van dit jaar zal een en ander geëvalueerd worden. In het vervolg van dit verhaal ligt – mede gezien het voorgaande – de nadruk op de ontwikkelingen binnen de FKR.

De Financiële Commissie van de Religieuzen (FKR) en de Commissie Rechtspositiereglement (CRR) deelden niet alleen de voorzitter, Denis Hendrickx o.praem., maar ook een aantal 'gewone' leden. Vanwege die personele overlap werd er uit praktische overwegingen vaak op dezelfde dag vergaderd. Denis karakteriseert het geheel als een 'leuke club', gewoon qua mensen. Dat moet ook wel, want het commissielidmaatschap is iets wat mensen erbij doen. Denis: *Onze commissies FKR en CRR worden bemenst door religieuzen en door personen, die beroepshalve te maken hebben met financiële aangelegenheden in de ruime zin des woords. Het secretariaat is alert en bekwaam, pakt procedurele en inhoudelijke kwesties goed op en bereidt de vergaderingen goed voor.* Hij beschouwt het als een uitdaging om voortdurend een afweging te maken tussen zijn inzet als gewone burger en als religieus. Denis: *Natuurlijk zijn wij onderdeel van de maatschappij, maar we zijn ook religieuzen en dan dien je je af te vragen of dat nog iets speciaals te betekenen heeft. Religie is het cement*

in de samenleving. Religieuze instituten hebben een belangrijke taak om de boel bij elkaar te houden, evenals trouwens niet-katholieke en seculiere organisaties. We zien dat de traditionele vormen van religieus leven wat afbrokkelen, maar de activiteiten worden niet minder. Het is van belang om hetgeen we binnen de commissies doen te beschouwen als een uiting van solidariteit. In dat opzicht is er de laatste jaren vooruitgang geboekt. De toestandkoming van die ene, hernieuwde KNR is het resultaat van een langdurig proces. Het is positief dat er intensiever wordt samengewerkt en dat het gevoel overheerst dat we samen iets kunnen. We waren in de commissies ook tevreden over de aanpassingen, die naar aanleiding van discussies in het beleidsplan van de KNR zijn aangebracht. Nadrukkelijk wordt er in het beleidsplan gesproken over inspiratie, binding en binding en is er aandacht voor samenhang en voor het financiële fundament.

Denis: Binnen de commissie proberen we als klankbord voor elkaar te fungeren. Het beschikken over een eigen rechtspositiereglement voor werknemers in dienst van religieuze instituten is natuurlijk een medaille met twee kanten. Goed werkgeverschap is ook voor religieuzen een waarde, die van belang is om te realiseren. Anderzijds gaat het bij ons vaak om kleine werkgevers, van wie je toch moeilijk kunt verlangen, dat zij een reglement met een omvang van 130 pagina's moeten kunnen hanteren. Mag het ietsje minder zijn?

Tegelijkertijd moeten we constateren dat het voor religieuzen – evenals voor andere Nederlanders - moeilijk blijft om in de eigen keuken te laten kijken. Misschien hebben de economen binnen onze religieuze traditie van oudsher te weinig gecommuniceerd. Het is nu eenmaal het eenvoudigst om op eigen houtje een begroting te maken. Maar economen moeten de grenzen bewaken, aangeven wat kan en wat niet. Het is hun taak om de anderen mee te nemen in de beslissingen die genomen worden. Religieuzen mogen geen wereldvreemde burgers zijn. Economen zijn verplicht om hen daarvoor te behoeden.

Externe contacten

Denis: Een complicerende factor is het gegeven dat onze samenleving steeds minder vertrouwd is met religieuzen. Of je nu bij een bank komt of je wilt een akte laten passeren bij de notaris, je kunt er niet meer van uitgaan dat men weet wat religieuzen zijn. Opvallend is bijvoorbeeld dat de bijzondere financiële en fiscale positie van religieuzen minder bekend raakt bij de officiële instanties zoals de belastingdienst en bij commerciële instellingen zoals banken. Dit betekent in de praktijk dat economen en economisch adviseurs veel moeten uitleggen wanneer zij namens religieuze instituten optreden. Die onbekendheid blijkt ook uit het feit dat het secretariaat van de FKR steeds meer geconfronteerd wordt met vraagstukken omtrent omzetbelasting, bijvoorbeeld in die gevallen waar diensten worden geleverd tussen een religieus instituut en het bijbehorende kloosterverzorgingshuis.

Er is in de FKR ook gesproken over het belang van het lobbyen bij de overheid. Voor de KNR kan dit van belang zijn, omdat veel afspraken over de positie van religieuzen gemaakt zijn in een heel ander politiek klimaat en de huidige generatie politici niet op de hoogte is van deze afspraken. De relatie met de overheid is volgens Denis tot dusverre minder goed uit de verf gekomen: *In het verleden zijn de contacten met de overheid eenzijdig gebruikt om eigen voordelen binnen te halen. Maar we kunnen ook de kritische noot zijn, de luis in de pels. Denis memoreert in dit verband de brief die vanuit de KNR aan de staatssecretaris is verstuurd over de zorgwekkende ontwikkelingen in de zorg. Denis: Het is wezenlijk om in solidariteit bepaalde voorzieningen in stand te houden. Dan verwordt mantelzorg niet tot een bezuinigingsoperatie, maar is de insteek positief. Dan staat de zorg om de ander centraal, zoals religieuzen die trachten vorm te geven – toen en nu.*

Wat hem zorgen baart is dat het overheidsbeleid zich tamelijk eenzijdig richt op schaalvergroting. Dit verschijnsel doet zich voor in de politiek, op sociaal maatschappelijk terrein en jammer genoeg ook in de kerk. Denis: *Onder*

het mom van een efficiëntere aanpak wordt veel aan direct contact en transparantie ingeleverd. Er moet veel overleg plaats vinden en er worden allerlei locatiegebonden functies geschapen. Dit gaat ten koste van de efficiency en van de onderlinge verhoudingen op de werkvloer.

Langetermijnsontwikkelingen

Hoewel in het verleden al heel veel zaken geregeld en uitgezocht zijn, blijkt dat door veranderende wetgeving en omstandigheden er steeds nieuwe vragen op de commissies afkomen. Er zijn ‘tussen de regels door’ een aantal ontwikkelingen te onderkennen. Opvallend is bijvoorbeeld de verdergaande internationalisering van religieuze instituten en wel in tweeërlei zin. In 2005 was er een studiedag, waarin aandacht is besteed aan fusie tussen onderdelen van religieuze instituten. Deze fusies vinden over het algemeen ‘over de landsgrenzen heen’ plaats. Fusie en internationale transacties zullen voor de toekomst een belangrijk aandachtspunt blijven vormen voor de FKR. De uitdaging hierbij is dat internationale vraagstukken altijd per land verschillen en het oplossen van deze vraagstukken daardoor sterk afhankelijk is van de individuele casussen. Een ander aspect van internationalisering is de komst van buitenlandse religieuzen naar Nederland. Het stringente toelatingsbeleid voor vreemdelingen is ook op hen van toepassing.

Globaal kan voorts gewezen worden op de volgende ontwikkelingen op financieel economisch en fiscaal terrein, die de agenda van de commissie beïnvloeden. Ten eerste is dat de toenemende regelgeving in Nederland (ondanks het voornemen van de regering om deze regelgeving juist terug te dringen). Een belangrijke factor in de toenemende regelgeving is de bestrijding van terrorisme, terrorismefinanciering en de toenemende eis tot het betrachten van transparantie door organisaties. Door deze regelgeving dient ook de positie van religieuze instituten, die door de scheiding van kerk en staat een grote vrijheid kent, kritisch te worden bekeken. Een tweede vraagstuk dat meer en meer de aandacht vraagt is de

noodzaak tot het beheersbaar houden van de kosten in de zorgsector. Religieuze instituten hebben in toenemende mate te maken met beperkingen in de AWBZ verstrekkingen, waardoor meer uit het eigen budget moet worden betaald. Bovendien worden indicatiestellingen door de indicatieorganen (RIO’s geheten) moeilijker verstrekt, onder verwijzing naar de onderlinge mantelzorg tussen religieuze gemeenschappen.

Enkele activiteiten

Enkele voorbeelden van activiteiten om te illustreren wat er concreet gebeurt vanuit de commissies. In de afgelopen jaren was het maken van gezamenlijke afspraken met verzekeraars en banken een van de kerntaken. De gezamenlijke ziektenkostenverzekering voor religieuzen bij CZ was een vroege voorloper van de raamcontracten, die recentelijk vanuit de KNR zijn afgesloten. Enkele jaren geleden werd een overeenkomst bereikt met Nationale Nederlanden en Donatus betreffende de verzekeringen voor ziekengeld en arbeidsongeschiktheid van werknemers. Nadat in 2005 een grote stap was gezet in de gezamenlijke belangenbehartiging op het gebied van vermogensbeheer, heeft de KNR per 1 januari 2006 (gezamenlijk met de Nederlandse bisdommen) een mantelovereenkomst gesloten met CZ voor de zorgverzekering. De praktische invulling en de uitvoering van deze collectieve regeling is overgedragen aan de verzekeringsmaatschappij Donatus. Denis benadrukt dat het bij deze mantelcontracten niet primair gaat om eigen gewin, maar om het behalen van een goed rendement, opdat wij ruimhartig onze solidariteit naar elkaar en naar derden – bijvoorbeeld via AMA/PIN/KOS – kunnen laten blijken. Denis: *We moeten op verantwoorde wijze onze financiële middelen inzetten teneinde er goede dingen mee te doen.*

Een ander onderwerp, dat opnieuw om aandacht vroeg, was de huursubsidie. In het verleden werd religieuze instituten afgeraden een beroep te doen op de huursubsidie (thans huurtoeslag geheten) en andere voorzieningen die samenhangen met “bijstand”. De huidige situatie, waarin scheiding van wonen en zorg een feit is, en de minder rooskleurige

financiële situatie van sommige instituten, waren aanleiding het principiële uitgangspunt in deze eventueel te herzien. De werkgroep Overheid En Religieuzen (OER) is derhalve bij elkaar geroepen om deze problematiek te bespreken. Het resultaat van deze bespreking is dat het standpunt van 1999 niet herzien zal worden. Maar wanneer een instituut niet meer kan voldoen aan de zorgplicht voor haar leden, zou de mogelijkheid voor het aanvragen van huurtoeslag toch opengelaten moeten worden. Deze situatie doet zich slechts bij een gering aantal instituten voor.

Toekomst

Er is afgesproken om de actualisering van de Fiscale Vraagbaak in de loop van 2007 aan te pakken. Voorts is het de bedoeling om de ontwikkelingen ten aanzien van de levensloopregeling goed te volgen. Er zal een notitie worden gemaakt met betrekking tot de afbouw van instituten, waarin de diverse mogelijkheden met de daarbij behorende modellen aan de orde komen. Recentelijk is een werkgroep geformeerd, waarin enkele leden van de FKR/CRR en het Dagelijks Bestuur KNR zitting hebben. Daarin probeert men manieren te vinden om de financiering van de KNR in de toekomst te kunnen waarborgen. Naast de geopperde ideeën zoals fondswerving, schenkingen, externe bronnen, projectfinanciering e.d. zal de contributie in ieder geval gehand-

haafd blijven om een binding tussen leden en koepelorganisatie te houden.

Denis: Ik ben verheugd dat er vanuit het bureau meer individuele contacten zijn gegroeid met religieuze instituten. Solidariteit is natuurlijk niet louter een kwestie van het tellen van het aantal leden en dat vermenigvuldigen met het verschuldigde contributiebedrag. Je kijkt ook naar de diversiteit aan draagkracht en mogelijkheden van de instituten. Met het oog op de nabije toekomst ziet hij als een groot gevaar dat actieve religieuzen menen dat ze vanwege het vele werk nóg actiever zouden moeten worden. Denis: Dat is lang niet altijd mogelijk en gaat vaak ten koste van wezenlijke elementen van het religieuze leven. Ik ervaar die spanning aan den lijve. Veel werkzaamheden zouden uit handen gegeven moeten kunnen worden. Dan is het echter wel van belang dat het in vertrouwde handen overgaat. Die wezenlijke voorwaarde is niet altijd gerealiseerd en dat werkt dan nog extra belemmerend. Iets overdragen betekent vertrouwen schenken aan anderen dat zij er iets van willen en kunnen maken, op een eigen wijze en naar eigen inzichten. Wees niet te bang en schenk dat vertrouwen, geef je over. En als je dat niet kunt, gun die anderen dan minstens het voordeel van de twijfel.

WvdV

<http://www.norbertijmentilburg.nl/index.htm>

Tot zegen geroepen

2007 is een bijzonder jaar voor de Congregaties van de Kleine Zusters van de H. Joseph en voor de Broeders van St. Joseph. Beide Congregaties zijn gesticht door de Heerlense priester Petrus Joseph Savelberg: de zusters in 1872 en de broeders in 1875.

Dit jaar gedenken wij dat op 11 februari onze Stichter 100 jaar geleden gestorven is. En op 21 juni bestaat de congregatie van de Kleine Zusters van de H. Joseph 135 jaar. Bovendien heeft de Nederlandse/Belgische provincie van deze congregatie haar Provinciaal Kapittel. Inderdaad een bijzonder en belangrijk jaar voor de zusters!

Het thema voor het Provinciaal Kapittel is: *TOT ZEGEN GEROEPEN* en dit zal in de bezinning en de feestelijkheden in de loop van dit jaar doorklinken.

In dit thema klinkt de betekenis van de congregatie door in de loop van 135 jaar. De Stichter was een man die begaan was met mensen die in de knel zaten en aan de rand van de samenleving terecht waren gekomen. Hij heeft gedaan wat hij kon doen om hun lot te verlichten en beseft dat hij daarbij de hulp van anderen nodig had om zijn werk blijvende gestalte te geven. Met de hulp en steun van zes vrouwen die er niet voor terugschrokken zijn ideaal te delen, heeft hij de congregatie gesticht in 1872 en drie jaar later de broeders.

De PowerPoint die op 11 februari wordt gepresenteerd, draagt dan ook als titel: *TOT ZEGEN GEROEPEN* en geeft de geschiedenis en ontwikkeling van de congregatie weer zowel in Nederland en België alsook de uitbreiding in China, Indonesië en Kenia/Tanzania. Het laat zien hoe in de loop der jaren de zusters tot zegen zijn geweest voor talloos velen in de gezondheidszorg, zorg voor gehandicapten, in het onderwijs, huishoudelijke taken in seminaries and retraitehuizen en later ook in pastorale zorg. Hun devies daarbij was steeds: *HELPEN WAAR NIEMAND HELPT*.

Het programma van 11 februari begint met een Eucharistieviering waarin Mgr. Wiertz voorgaat. Dankbaarheid voor het vele goede dat tot stand is gekomen zal zeker het hoofdthema van deze viering zijn. Dankbaarheid naar God toe, naar de Stichter die dit alles in gang zette en dankbaarheid jegens de vele zusters en broeders die in stille eenvoud hun leven hebben gewijd aan het lenigen van velerlei noden.

Wij willen dit feest op 11 februari samen met onze broeders vieren, die de hele dag onze gasten zullen zijn. Hun aantal is nog zeer gering, maar ook zij zijn van grote betekenis geweest met name in de gezondheidszorg van geestelijk minder bedeedden.

Zr Vera Ros (Kleine Zusters van de H. Joseph)

Persoonlijk verslag roepingenweekend 12–14 januari 2007

Begin dit jaar vond in Steyl een roepingenweekend plaats, een weekend van bezinning, stilte en gesprek, om samen met anderen die zich vragen stellen op dat punt, onze roeping, ons verlangen te verkennen. Een van de deelnemers schreef daarvan de onderstaande impressie.

Afgelopen weekend was ik in het missiehuis in Steyl om deel te nemen aan het roepingenweekend van het aartsbisdom Utrecht en de Konferentie Nederlandse Religieuzen (KNR). Deze twee organisaties hebben de handen in elkaar geslagen om mensen zoals ik, met een verlangen om werk te maken van het luisteren naar Gods stem, op weg te helpen en te ondersteunen en aan te moedigen op hun tocht.

Het was een heel fijn weekend. Er waren 8 deelnemers uit heel Nederland en er waren maar liefst 4 begeleiders! Aan de hand van enkele vragen en oefeningen zijn we op zoek gegaan naar waar we nu staan op onze tocht aan de hand van God en hoe we verder kunnen gehoor geven (omdat gehoorzamen zo een negatieve bijklank heeft gebruik ik het hier maar niet) aan Zijn stem.

Het programma bestond uit het spelen van een bibliodrama (inlevingsspel aan de hand van een Bijbeltekst), een stiltemeditatie, maar ook uit een persoonlijk gesprek met begeleiders en een simpel ontspannen samenzijn met een wijntje en een knabbeltje!

Ik ben op dit weekend weer gesterkt in het idee dat geloven in God zo gek nog niet is. Dat het helemaal niet vreemd is om vanbinnen te gloeien van verlangen om je leven in Zijn handen te leggen. Sterker nog, het maakt je zielsgelukkig! De vraag is natuurlijk steeds hoe je 'in het spoor' blijft.

Hoe blijf je continu gehoor geven aan Zijn stem en hoe voorkom je dat je niet toch je eigen stem navolgt. In feite is het niet zo moeilijk:

- Woeker met je talenten en zoek de momenten en plekken op waar je in je kracht wordt gezet.
- Gun jezelf ook regelmatig de tijd om tot jezelf te komen in stilte en wat vooral belangrijk is: begeef je onder gelijkgestemden.

Het leven als gelovige temidden van zoveel ongelovigen is soms moeilijk: je lijkt wel gek en je gaat twifelen aan jezelf en aan God. Als je je geraaktheid kunt delen dan merk je ineens hoe fijn het is en hoe normaal! 80% van de bevolking op deze aardkloot is religieus! Dat dat toevallig in West-Europa niet zo is, dat wil natuurlijk niks zeggen!

Ook heb ik weer eens de uitdrukking gehoord: Wij zijn de Kerk! Ik kreeg die uitspraak weer eens als antwoord op mijn afgeven op de huidige Kerk. Het klopt inderdaad dat wij de Kerk zijn, maar het is helaas ook zo dat een gemiddelde bisschop of priester zich nog steeds weinig aantrekt van mijn inzicht of mening als leek. Toch kan ik niet meer aan de kant blijven staan. Buiten de Kerk in institutionele zin zal ik nooit gehoord worden, binnen de Kerk kan ik mijn vonk bundelen met anderen, zoals in dit weekend, en kunnen we onder Gods Geest iets moois tot stand brengen.

Ik ga me bezinnen op de mogelijkheden die ik heb om binnen de Kerk aan het werk te gaan en om mijn talenten in te zetten voor de Kerk. Ik hoop vurig dat de Geest dan met me is om de Kerk weer te richten op de Bron.

Laten we werk maken van de uitnodiging van Moeder Josefa Stenmanns: (medeoprichtster van de missiezusters): ieder hart ontvankelijk te maken voor de Liefde! Amen.

Roger Laeven

Met toestemming van de schrijver overgenomen van diens weblog: www.christusleeft.web-log.nl

“De godslamp was bijna uitgedoofd”

Gedachten over herbronning (8)ⁱ

In januari 2007 werd in het Missiehuis van SVD in Steyl een roepingenweekend gehouden onder de titel “Ik? Geroepen?”. Acht deelnemers bezonnen zich met elkaar op hun gevoel geroepen te zijn en op de consequenties daarvan. Dit gebeurde op initiatief van de KNR en het Aartsbisdom Utrecht. Op de vorige pagina vindt u een impressie daarvan, geschreven door één van de deelnemers. Hier wil ik graag met enkele overwegingen bij dit gebeuren aanknopen.

Als leidraad voor dit weekend was het verhaal van de roeping van Samuël gekozen. In de kolom in de marge van deze en volgende pagina drukken we het complete verhaal af.

Op een prachtige manier wordt hier verbeeld hoe de jonge Samuël gebracht wordt tot het herkennen van God in de roepstem die hem uit zijn slaap haalt.

Tegelijk wordt hij zelf tot hulpmiddel gemaakt in het letterlijk en figuurlijk wakker roepen van de priester Eli.

Herbronning en roeping reiken elkaar daarbij de hand, maar dan wel op een spanningsvolle manier.

Er klonken in die tijd zelden woorden van de HEER

De schrijver begint met een beschrijvende passage, waarin met slechts een paar scherpe zinnen de sfeer getekend wordt:

*De jonge Samuël diende dus de HEER, onder de hoede van Eli. Er klonken in die tijd zelden woorden van de HEER en er braken geen visioenen door. Op zekere nacht lag Eli op zijn slaapplaats. Zijn ogen waren dof geworden, hij kon bijna niet meer zien. Samuël lag te slapen in het heiligdom van de HEER, bij de ark van God. De godslamp was bijna uitgedoofd.
(I Sam 3,1-3)*

Het zou onze tijd kunnen zijn:

- In het huis van de Heer ligt iedereen te slapen;
- Er klinken zelden woorden van de HEER;
- Er breken geen visioenen door;
- Zijn ogen zijn dof geworden, hij kan bijna niet meer zien;
- De godslamp was bijna uitgedoofd.

Samuël geroepen

(I Samuël 3)

[1] De jonge Samuël diende dus de HEER, onder de hoede van Eli. Er klonken in die tijd zelden woorden van de HEER en er braken geen visioenen door. [2] Op zekere nacht lag Eli op zijn slaapplaats. Zijn ogen waren dof geworden, hij kon bijna niet meer zien. [3] Samuël lag te slapen in het heiligdom van de HEER, bij de ark van God. De godslamp was bijna uitgedoofd. [4] Toen riep de HEER Samuël. ‘Ja,’ antwoordde Samuël. [5] Hij liep snel naar Eli toe en zei: ‘Hier ben ik. U hebt me toch geroepen?’ Maar Eli antwoordde: ‘Ik heb je niet geroepen. Ga maar slapen.’ Toen Samuël weer lag te slapen, [6] riep de HEER hem opnieuw. Samuël stond op, ging naar Eli en zei: ‘Hier ben ik. U hebt me toch geroepen?’ Maar Eli antwoordde: ‘Ik heb je niet geroepen, mijn jongen. Ga maar weer slapen.’ [7] Samuël had de HEER nog niet leren kennen, want de HEER had zich niet eerder aan hem bekendgemaakt door het woord tot hem te richten. [8] Opnieuw riep de HEER Samuël, voor de derde keer. Samuël stond op, ging naar Eli en zei: ‘Hier ben ik. U hebt me toch geroepen?’ Toen begreep Eli dat het de HEER was die de jongen riep. [9] Hij zei tegen Samuël: ‘Ga maar weer slapen. Wanneer je wordt geroepen, moet je antwoorden: “Spreek, HEER, uw dienaar luistert.”’ Samuël legde zich weer te slapen, [10] en de HEER kwam bij hem staan en riep net als de voorgaande keren: ‘Samuël! Samuël!’ En Samuël antwoordde: ‘Spreek, uw dienaar luistert.’ [11] Toen zei de HEER tot Samuël: ‘Let op! Ik ga in Israël iets doen waarvan ieder zo zal ophoren dat zijn beide oren tuiten! [12] Als die tijd aanbreekt zal ik alles, maar dan ook alles ten uitvoer brengen wat ik Eli en zijn familie heb voorzegd. [13] Ik heb hem aangekondigd dat ik onherroepelijk het vonnis over zijn familie zou voltrekken vanwege het wangedrag van zijn zonen: hij wist dat zij God minachtten, maar hij heeft ze niet terechtgewezen. [14] Daarom heb ik Eli’s familie gezworen dat hun schuld met geen enkel offer kan worden ingelost.’

Een haast hopeloze situatie. Gods licht lijkt wel uitgedoofd. Maar juist dan is het dat Hij zelf van dit dieptepunt een keerpunt maakt: *“Toen riep de HEER Samuël.”* (I Sam 3,1-3)

Hoewel Samuël slaapt, bezit hij het nog jeugdige vermogen gewekt te kunnen worden, ten diepste gewekt. God zelf keert daarbij de rollen om. Zijn moeder had hem de naam Samuël gegeven. Dat betekent ‘van God afgesmeekte’, want in de nood van haar onvruchtbaarheid bad zij om dit kind: *“Ik heb hem aan de HEER gevraagd.”* (I Sam 1,20) **ii** Als ‘wederdienst’ had zij hem daarbij aan God toegewijd.**iii** Nu echter is het de Heer zelf die de jongen roept, Hij vraagt hem zelf in Zijn dienst.

‘Ik heb je niet geroepen, mijn jongen. Ga maar weer slapen.’

“Ja. Hier ben ik”, is meteen Samuëls antwoord op dit roepen, en hij meldt zich snel bij Eli. Bereidwilligheid alleen blijkt echter onvoldoende. Er is een stuk geestelijke begeleiding nodig om in de onrustig makende kracht die hem wekt, de stem van God te leren horen. Primair zijn we immers geneigd te luisteren met de oren van onze gewone alledaagse manier van verstaan. Dat geldt voor Samuël zelf, maar ook voor de bejaarde priester Eli, die als

‘professioneel man-van-God’ aanvankelijk geen beter antwoord heeft dan: *“Ik heb je niet geroepen, mijn jongen. Ga maar weer slapen.”* (I Sam 1,6) Het dringt pas tot hem door dat hier een andere roepende aan het werk is, wanneer de jongen hem voor de derde keer wakker maakt met de woorden: *“Hier ben ik. U hebt me toch geroepen?”* (I Sam 1,8). Dan pas wordt hij echt wakker:

Toen begreep Eli dat het de HEER was die de jongen riep. Hij zei tegen Samuël: ‘Ga maar weer slapen. Wanneer je wordt geroepen, moet je antwoorden: “Spreek, HEER, uw dienaar luistert.”

Beiden moesten ze tot luisteren komen, zowel Eli de leraar, als Samuël, de leerling.

Dat is ook de kern van ieder herbronningsproces. Het gaat er uiteindelijk niet om oude teksten te hervinden, maar om zelf – door opnieuw in contact te komen met de bronnen van je bestaan – *hervonden te worden* en op een nieuwe manier je roeping te verstaan.

Vaak is dat een moeilijke weg, want onze bronnen leiden ons niet alleen naar tradities en inzichten die we op prijs stellen. Onze tekst maakt dat zichtbaar aan het verhaal van Eli en zijn zonen. In het voorafgaande hoofdstuk werd duidelijk dat de zonen van Eli op het verkeerde pad waren en onafwendbaar hun ondergang tegemoet gingen:

De zonen van Eli waren een stel afpersers. Ze trokken zich niets van de HEER aan en maakten misbruik van de rechten die aan het priesterambt verbonden zijn. (...) Ten slotte kwam een godsman tegen Eli zeggen:

(...) Niemand van jouw familie, op één enkeling na, zal mijn altaar nog betreden. Je ogen zullen dof worden van verdriet en je leven zal alle glans verliezen. Al je mannelijke nakomelingen zal ik laten sterven in de kracht van hun leven. (...) Als priester zal ik iemand

[15] Samuël bleef tot de ochtend liggen en opende toen de deuren van het heiligdom van de HEER. Hij zag ertegen op om Eli te vertellen wat hij had gehoord. [16] Maar Eli riep hem bij zich: ‘Samuël, mijn jongen, kom eens hier!’ ‘Hier ben ik,’ antwoordde Samuël, [17] en Eli vroeg: ‘Wat heeft hij tegen je gezegd? Probeer niet het voor me te verbergen. God mag met je doen wat hij wil, als je ook maar iets achterhoudt van wat hij tegen je heeft gezegd!’ [18] Zonder iets achter te houden vertelde Samuël hem alles wat hij had gehoord, en Eli zei: ‘Hij is de HEER. Laat hij doen wat hij het beste vindt.’

[19] Samuël groeide op. De HEER stond hem bij en bracht alles in vervulling wat hij had voorgezegd. [20] Daardoor kwam iedereen in Israël, van Dan tot Berseba, tot de erkenning dat Samuël door de HEER als profeet was aangewezen. [21] In de jaren daarna bleef de HEER in Silo verschijnen. Hij maakte zich daar aan Samuël bekend door het woord tot hem te richten. (I Sam 3)

aanstellen die mij trouw is en al mijn wensen en verlangens uitvoert. Zijn familie zal ik laten voortbestaan, en hij zal degene die op mijn aanwijzing gezalfd wordt getrouw ter zijde staan. (I Sam 2,12-13.27.33-35)

Herbronning is ook een profetisch gebeuren, dat erop gericht is de band met God te herstellen en opnieuw centraal te stellen. (*De godslamp was bijna uitgedoofd!*) Het heiligdom van Silo is door de zonen van Eli tot een rovershol gemaakt en voor deze heilige plaats betekent herbronning op dat moment niets minder dan een grondige zuivering. De dienst van de priesters moet weer worden uitgeoefend volgens de voorschriften van Mozes en niet, zoals nu, volgens de wetten van de jungle. Samuël krijgt de lastige taak om aan Eli duidelijk te maken dat het voor diens zonen inmiddels te laat is:

Toen zei de HEER tot Samuël: ‘Let op! Ik ga in Israël iets doen waarvan ieder zo zal ophoren dat zijn beide oren tuiten! Als die tijd aanbreekt zal ik alles, maar dan ook alles ten uitvoer brengen wat ik Eli en zijn familie heb voorzegd. Ik heb hem aangekondigd dat ik onherroepelijk het vonnis over zijn familie zou voltrekken vanwege het wangedrag van zijn zonen: hij wist dat zij God minachtten, maar hij heeft ze niet terechtgewezen. Daarom heb ik Eli’s familie gezworen dat hun schuld met geen enkel offer kan worden ingelost.’ (I Sam 3,11-14)

Eli heeft volgens het verhaal weinig moed getoond in de opvoeding van zijn zonen en hen onvoldoende tot de orde geroepen. Nu blijkt hij wel de moed op te brengen om de ongemakkelijke boodschap te horen die daarvan het gevolg is en die hij al zag aankomen:

Zonder iets achter te houden vertelde Samuël hem alles wat hij had gehoord, en Eli zei: ‘Hij is de HEER. Laat hij doen wat hij het beste vindt.’

Een wonderlijke vorm van berusting spreekt hieruit. Hij aanvaardt Gods woord, zelfs nu dat zo’n catastrofale boodschap inhoudt. Herbronning is een zoeken naar wegen om te leven uit de bron, de oerbron, “als een boom geplant aan stromend water”. (Psalm 1,3) Maar zo’n herbronningsproces kan bijzonder confronterend zijn, omdat het vraagt om verandering. Soms betekent het zelfs een rigoureuze breuk met de weg die tot dan toe bewandeld wordt. Eli is er niet in geslaagd om die omslag met zijn zonen te realiseren. Zij kunnen daarom geen deel hebben aan de nieuwe toekomst die zich aandient.

Wanneer je wordt geroepen...

Het heiligdom van Silo verkeerde op het moment van Samuëls roeping in een diepe crisis. Dat geldt ook voor veel van onze religieuze gemeenschappen; eigenlijk wel voor heel de kerk in het Westen. Daarbij voelen we ons misschien ook wel als die oude priester Eli: nauwelijks meer bij machte om de ‘heiligdommen’ die ons zijn toevertrouwd – onze religieuze instituten – te besturen en op koers te houden. Juist op dat moment komt het erop aan onze godslamp goed brandende te houden, erop te vertrouwen dat het een vlam is die kwijnt maar niet zal doven.

In dat verband is het ook goed ons te realiseren dat we hier eigenlijk een dubbel roepingsverhaal overwegen. Zoals ik op de vorige pagina al schreef: *beiden moesten ze tot luisteren komen, zowel Eli de leraar, als Samuël, de leerling.* De rol van Eli is in het verdere verloop maar heel beperkt:

Wakker worden, luisteren en verhelderen dat het God is die tot Samuël spreekt.^{iv} Maar juist dat luisteren is cruciaal en ook in zijn antwoord aan Samuël is het een kernpunt. Een prachtig advies geeft hij hem: *Wanneer je wordt geroepen, moet je antwoorden: “Spreek, HEER, uw dienaar luistert.”* (I Sam 3,9) Een advies in twee samenhangende delen:

- *Wanneer je wordt geroepen, moet je antwoorden.* Zo simpel is dat. Dat geldt voor het dagelijkse leven, maar het is ook les één in het roepingenpastoraat.
- De tweede les is niet minder belangrijk. “*Spreek, HEER, uw dienaar luistert*”, zou dat antwoord moeten zijn. Je antwoord moet zijn dat je luistert.

Dat luisteren was ook de insteek van het roepingenweekend van afgelopen maand. Er is in deze drie dagen nauwelijks informatie gevraagd en gegeven. Daar lag de primaire behoefte niet. Samen ertoe komen die roepende ‘stem’ te verstaan, dat stond centraal. Wat heeft mijn verlangen mij te zeggen? Waarheen word ik getrokken? Waarin schuilen mijn kracht en talenten? Tal van vragen die de aanwezige zoekenden zich stelden. Vragen die niet van buitenaf te beantwoorden zijn, maar enkel door samen te luisteren naar wat ons ten diepste beweegt. In een feestrede bij de viering van 150 jaar Abdij van Berne zei prof. Peter Nissen daarover:

Religieus leven begint met goed te luisteren naar wat er leeft in je eigen hart en in dat van anderen, naar wat er gaande is om je heen, in de samenleving dichtbij en ver weg. (...) religieuzen zijn mensen die van luisteren hun professie hebben gemaakt.▼

Wat gold voor Eli, namelijk dat hij opnieuw geroepen moest worden tot luisteren, geldt ook voor ons. Van de daar aanwezige zoekenden ging tijdens ons roepingenweekend een duidelijk appèl uit naar de religieuzen. Zij vertelden dat zij wanneer zij met hun verhaal ergens aankloppen, vaak een afhoudende of afwerende houding ontmoeten. De hoge gemiddelde leeftijd bij de meeste gemeenschappen leidt ertoe dat tegen relatief jonge kandidaten (rond de 30 à 35 jaar) al snel wordt gezegd dat ze naar verhouding te jong zijn. De al wat oudere zoekenden (45-plus) horen daarentegen vaak dat ze te oud zijn.

Vanuit het standpunt van de gevestigde religieuzen is dat heel verstandig. Maar worden wij niet juist geroepen om een ‘ietsiepietsie’ minder verstandig te worden? Paulus was er al van overtuigd:

Heeft God de wijsheid van de wereld niet in dwaasheid veranderd? Want zoals God in zijn wijsheid bepaalde, heeft de wereld hem niet door haar wijsheid gekend, en hij heeft besloten hen die geloven te redden door de dwaasheid van onze verkondiging. De Joden vragen om wonderen en de Grieken zoeken wijsheid, maar wij verkondigen een gekruisigde Christus, voor Joden aanstootgevend en voor heidenen dwaas. Maar voor wie geroepen zijn, zowel Joden als Grieken, is Christus Gods kracht en wijsheid, want het dwaze van God is wijzer dan mensen, en het zwakke van God is sterker dan mensen. Denk eens aan uw roeping, broeders en zusters. Onder u waren er niet veel die naar menselijke maatstaf wijs waren, niet veel die machtig waren, niet veel die van voorname afkomst waren. Maar wat in de ogen van de wereld dwaas is, heeft God uitgekozen om de wijzen te beschamen; wat in de ogen van de wereld zwak is, heeft God uitgekozen om de sterken te beschamen; wat in de ogen van de wereld onbeduidend is en wordt veracht, wat niets is, heeft God uitgekozen om wat wél iets is teniet te doen. (I Kor 1,20-28)

Irritant werd het ook genoemd dat steeds gezegd wordt: ‘Heb je er wel goed over nagedacht?’ Iemand zei in dit verband:

Wat ik niet nodig heb is iemand die zegt dat ik er goed over moet nadenken, dat doe ik sowieso. Ik heb vooral iemand nodig die mijn motieven kan toetsen en intussen alle opties openhouden.

Het gaat om het horen van Zijn stem en daarnaar luisteren en doen. Maar, horen wij de geroepenen wel en horen wij voldoende naar Zijn stem die via hen spreekt? Mag hun appèl iets toevoegen aan ons eigen roepingsverhaal? Wat dat betreft is het goed nog eens terug te keren naar Samuël. Nergens staat dat hij dienst deed in het heiligdom van Eli. Nee, steeds wordt gesproken van “*het heiligdom van de HEER.*”

Zo horen ook onze religieuze instituten Hem toe. Misschien leeft er onder ons grote twijfel of zij ook voor nieuwe generaties een bedding kunnen zijn voor hun ontmoeting met God. Ook die twijfel heeft bestaansrecht. Maar hoe het ook zij, onze religieuze instituten zijn niet van ons, maar zijn plaatsen waar door ons geleefd en gediend mag worden als in een heiligdom van de Heer. Durven we die Samuël ‘ons huis’ nog een beetje overhoop laten halen? Mag hij er een deur van openen?

Samuël bleef tot de ochtend liggen en opende toen de deuren van het heiligdom van de HEER.
(I Sam 15)

Het is niet de bedoeling met dit pleidooi individuele religieuzen of ieder individueel religieus instituut te belasten. Wat nodig is, is misschien wel vooral een gezamenlijk, onderscheidend, maar vooral verwelkomend antwoord. Wanneer mensen zich aanbieden kunnen we niet blijven zeggen: “Ik heb je niet geroepen, mijn jongen (/ mijn meisje). Ga maar weer slapen.”

Pierre Humblet

- i Dit is het achtste deel van een artikelenreeks over herbronning. De eerste afleveringen verschenen in de KNR-bulletins van december 2002, februari 2003, april 2003, februari 2004, december 2004, februari 2005 en december 2005. Bij deze reeks hoort ook het artikel: ‘Zal ik nog liefde genieten, nu ik oud ben?’, *Nieuw elan voor het religieuze leven*, gepubliceerd in het tijdschrift *Speling* 48 (2006), nr. 1. Al deze voorgaande delen kunt u vinden op de website van de KNR: <http://www.knr.nl>, onder de menuknop “Publicaties”.
- ii We volgen in dit verband de interpretatie die de schrifttekst zelf geeft van de naam Samuël, alhoewel deze etymologisch onzeker is. De naam kan bijvoorbeeld ook betekenen ‘gehoord / verhoord door God’, ‘hoorder van God’ of zelfs ‘zoon van God’. (<http://www.jewishencyclopedia.com/>)
- iii Na zijn geboorte was hij door zijn moeder al op grond van een belofte aan God toegewijd: “HEER van de hemelse machten, ik smeed u, heb toch oog voor mijn ellende. Denk aan mij, uw dienaar, vergeet mij niet. Schenk mij een zoon, dan schenk ik hem voor zijn hele leven aan u.” (I Sam 1,11) Heel zijn jeugd verbleef Samuël daarom al onder de hoede van de priester Eli in het heiligdom van Silo.
- iv De functie van Eli in dit verhaal is overigens belangrijker dan het op het eerste gezicht lijkt. Hij is er dan wel niet in geslaagd om via de opvoeding van zijn eigen kinderen voor toekomst te zorgen. Maar door de aan zijn zorg toevertrouwde Samuël heeft hij toch de mogelijkheid gekregen om de kernwaarden van de traditie door te geven. En Samuël zal zich ontpoppen als een man die met behulp daarvan een nieuw fundament legt.
- v Peter Nissen, *In gemeenschap geroepen tot getuigenis. 150 Jaar abdijleven in Berne, een groots verleden, een spannende toekomst*. Feestrede gehouden op 2 februari 2007 bij de viering van 150 jaar Abdij van Berne in Heeswijk en het afscheid van Piet Al als 69ste abt van Berne.

Goed voor je hart

Menswording

Vorig najaar stond de aanval op de Twin Towers in New York weer in de aandacht. Het was immers vijf jaar geleden sinds die plaatsvond. Tijdens het nieuws op de radio hoorde ik een Amerikaanse onderwijzeres vertellen: Iedereen wilde die dagen iets doen om te helpen. Sommigen zamelden hulpgoederen in, anderen troostten huilende mensen op straat, brandden kaarsen of bakten koekjes voor brandweertochten die ze niet kenden. Zelfs degenen die rood stonden bij de bank zochten ruimte in hun krappe budget om een bijdrage te leveren aan hulpfondsen. De golf van goedheid werd heel bijzonder zichtbaar op de West Side Highway, de weg die de reddingswerkers gebruikten om van en naar Ground Zero te gaan. Dag en nacht stonden daar massa’s mensen hen aan te moedigen. Van Amerikanen wordt vaak gezegd dat ze een korte aandachtsboog hebben. Maar een paar maanden later stond er nog steeds een groepje de wagens van de politie en de brandweer toe te juichen. Mijn eerste reactie was: je moet al een Amerikaan zijn om dat te doen! Toen ik luisterde naar de rest van het interview, bleek dat ik er volkomen naast zat. Deze mensen hadden tijd vrijgemaakt om daar te kunnen zijn, het was niet zo dat ze niets beters te doen hadden. Eén vrouw ontroerde me in het bijzonder door haar oprechte verlangen van nut te kunnen zijn. Elke dag ging ze naar de autoweg. Dat deed ze om haar steun te betuigen aan de mensen die nog steeds doorgingen met graven in het puin op zoek naar de resten van vrienden en vreemden. Ze bleef komen zwaaien om een glimlach te zien op de gezichten van hen die terugkwamen van hun afstompende werk. Dat was genoeg. De mensen bij het ‘dankpunt’, zoals ze die plek noemden, beloofden er te blijven staan tot de laatste ploeg de rampplek had verlaten. Ze hebben zich aan hun belofte

gehouden. Tot 30 mei 2002 toen de werkzaamheden officieel beëindigd werden – 8 maanden lang! – stonden ze daar elke dag te zwaaien met geen ander doel dan een glimlach te zien op de gezichten van hen die terugkwamen van die vreselijke plek. Dat deden ze om een onmenselijke wereld menselijk te maken en te houden.

Is dat soms de levenskunst die eigenlijk van iedereen vandaag gevraagd wordt? Temidden van soms onmenselijke omstandigheden steeds weer het menselijke bij anderen op te roepen! Menselijkheid die dóórbreekt in een oogopslag van herkenning of in een glimlach dwars door de pijn en de tranen heen. Of het nu gaat over brandweermannen die terugkomen van Ground Zero, over het steeds weer bezoeken van een dementerende schoonmoeder of over de inzet voor mensen die door armoede geïsoleerd zijn geraakt. Het gaat om een solidariteit die ons helpt samen mens te worden en te blijven.

Ben Verberne msc

Wetenschappelijke instituten

Nijmeegs Instituut voor Missiewetenschappen

In de jaren vijftig van de vorige eeuw bestonden er in Nederland zo'n 70 missie(studie)huizen. Hoewel het missiologisch gehalte vaak niet al te hoog was, was er wel veel ervaringsdeskundigheid op het gebied van niet-westers christendom en niet-christelijke godsdiensten, bij missionarissen, mannen en vrouwen, die – meestal door jarenlange inzet in kerken in 'het Zuiden' - verhalen konden vertellen en publiceren over christenen in Afrika, Azië en Latijns Amerika, en over hun ontmoetingen met moslims, hindoes, boeddhisten en inheemse gelovigen.

Tot de jaren zestig van de vorige eeuw konden zij die verhalen kwijt in hun eigen bladen of in die van de Pauselijke Missiewerken. Van toen af werd er druk gefuseerd, bijv. in *Bijeen*, of oecumenisch samengewerkt, bijv. in *Wereld en Zending*. De Nederlandse Missieraad ontstond als nieuwe koepel, de Pauselijke Missiewerken werd *Missio*, de bisdommen kregen hun eigen missiecentra, het Centraal Missie Commissariaat vertegenwoordigde de religieuzen daarin, en de Vastenactie wilde en behield zijn eigenstandigheid.

In al die organisaties vond de kennis van (ex-)missionarissen zijn weg. Dat gold ook voor de afgestudeerden van de twee theologische instellingen (de Theologische Faculteit van de Universiteit in Nijmegen en de Hogeschool voor Theologie en Pastoraat in Heerlen) met missiewetenschappen in hun afstudeerpro-

gramma. Vermeldenswaard is hier ook de *KomMissie Memoires* die met steun van *Missio*, KRO en Katholiek Documentatie Centrum de ervaringskennis van missionarissen in het veld kon vastleggen.

In de jaren negentig is deze expertise in rap tempo verdwenen. De generatie van (ex-)missionarissen in actieve dienst vergrijsde, de theologische opleiding in Heerlen met zijn missionaire stageprogramma verdween, de missiesecretariaten van de bisdommen werden ook belast met diaconie en kerkopbouw, de beleidsmedewerkers van de fondswervende organisaties werden steeds minder gerekruteerd uit de wereld van missie en ontwikkelingssamenwerking, de nadruk kwam te liggen op public relations en fondswerving. Het verdwijnen van die expertise was voor de paters Redemptoristen, de paters der Heilige Harten, de paters van de Sociëteit voor Afrikaanse Missiën en de Montfortanen een van de redenen om in 1993 een Missiologisch Instituut (nu Nijmeegs Instituut voor Missiewetenschappen) op te richten. Zij werden al snel gesteund door een twintigtal instituten van priester-religieuzen, zusters en broeders.

Geheel in de lijn van de missionaire studiehuisen van de religieuzen van weleer profileert het Nijmeegs Instituut voor Missiewetenschappen zich als een centrum voor de studie van wereld-christendom en interreligieuze betrekkingen,

met name in Afrika, Azië en Latijns Amerika, met als hoofddoelstellingen: kennisontwikkeling, d.m.v. fundamenteel en toegepast onderzoek, kennisoverdracht, d.m.v. onderwijs en toerusting, internet en bibliotheek, publicaties en documentatie, alsmede beleidsadvisering en bestuur. In het verlengde en afgeleid hiervan ligt kennisontwikkeling en –overdracht op het gebied van Afrikaanse, Aziatische en Latijns Amerikaanse christenen in Europa, inclusief kwesties als globalisering, migratie, migrantenkerken en migrantentheologie.

Door kennisontwikkeling en –overdracht willen wij een brugfunctie vervullen tussen Nederlandse missionarissen ‘oude stijl’ en een nieuwe generatie van missionarissen in Nederland, veelal leken in dienst van missionerende en fondswervende organisaties, maar ook priesters, jonge Nederlandse priesters die niets meer van missie weten of buitenlandse priesters die in Nederland de wereldkerk present stellen. Maar wij willen ook een brug zijn tussen Nederlandse missionarissen ‘oude stijl’ en een nieuwe generatie missionarissen in de landen van het zuidelijk halfrond, veelal leden van de oude missiecongregaties uit Europa, maar ook nieuwe inlandse missionerende instituten.

Het onderzoek is op dit moment gericht op inheemse spiritualiteit en duurzame ontwikkeling, als alternatief voor neo-liberale globalisering. Dit is een thematiek waarin vooral religieuzen die opkomen voor rechtvaardigheid en vrede zich goed herkennen, zo blijkt uit de reacties die wij krijgen. Religie en ontwikkeling is een klassiek missiologisch én een aktueel maatschappelijk thema. Ook op het gebied van onderzoek naar migrantenkerken blijven wij actief met projecten in Nijmegen en Rotterdam. Ons onderwijs sluit op het onderzoek aan. Zo bieden we een cursus aan over inheemse spiri-

tualiteit en duurzame ontwikkeling en geven we colleges op het gebied van interculturele kerkopbouw. Daarnaast ontwikkelen we een leer-gang religie en intercultureel management. Advisering op het gebied van beleid en bestuur is gericht op het bevorderen van interculturele (religieuze) communicatie in bisdommen (m.n. Haarlem en Rotterdam) en orden en congregaties. Daarnaast maken we deel uit van redacties van diverse (inter)nationale tijdschriften en boekenseries en zijn we lid van diverse (inter)nationale beroepsverenigingen.

Om onze doelstellingen te realiseren onderhouden wij contacten met missionerende instituten en organisaties die uit missionerende instituten in Nederland zijn voortgekomen, maar ook met hogere oversten van religieuzen in het zuidelijk halfrond. Deze laatste categorie is voor ons van toenemend belang vanwege de internationalisering van religieuze instituten. Wat dit betreft zitten we in Nijmegen – ondanks de gespannen verhouding tussen de Nijmeegse theologische faculteit en de Nederlandse bisschoppenconferentie – goed, in de nabijheid van de internationale Nijmegen Graduate School of Theology, met studenten van bisdommen en religieuze instituten uit het zuidelijk halfrond, maar ook van het Centre for International Development Issues (het vroegere Derde Wereldcentrum) en het Nijmegen Institute for International Health die zelf ook grote netwerken in het Zuiden hebben. Samen met deze en andere partners proberen wij de Nederlandse kerk en samenleving op het wereldgebeuren te betrekken hetgeen niet meer zo vanzelfsprekend is nu Nederlanders steeds meer met hun eigen wel en wee bezig zijn. Wij menen zo volledig in de missionaire traditie van religieuzen in Nederland te staan.

Frans Wijsen

NIM, Postbus 9044, 6500 KD Nijmegen, <http://www.ru.nl/nim>

Agenda

Platform bijeenkomst 11 april 2007
Bijeenkomst kleine congregaties 15 mei 2007
AB/KNR 14 juni 2007
Bijeenkomst kleine congregaties 4 september 2007
Nationale Vredesdag voor Religieuzen: 8 september 2007
Onder voorbehoud: Congres over Religieus Leven (KNR & ZIN): 3 oktober 2007
Platform bijeenkomst 17 oktober 2007
AB/KNR 15 november 2007

Opmerkelijk

'Ik ben monnik geworden om het geloof tot ervaring te laten worden' Aldus de nieuwe abt van Orval (Belgie) Lode Van Hecke. Onderstaand enkele fragmenten uit een interview met hem.

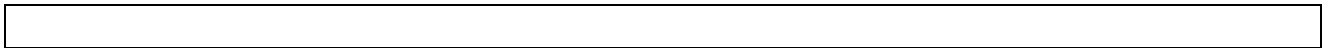
In vele ordes en congregaties is momenteel een bezinning bezig over de weg die ze naar de toekomst toe willen uitgaan. (-)Vaak wordt gepleit voor een verdieping van het oorspronkelijke charisma, maar wordt ook telkens nagegaan hoe men op de nieuwe uitdagingen kan inspelen.) Dom Lode Van Hecke: *Als monniken werken we zeker aan een terugkeer naar het oorspronkelijke charisma. In onze orde is daar veel rond gebeurd sinds het Tweede Vaticaans Concilie. Zowel St.-Benedictus – die onze levensregel schreef – als de teksten uit onze eigen cisterciënzertraditie winnen aan actualiteit voor de godzoekers van vandaag. Het komt erop aan van deze teksten steeds te lezen als interpretaties van de Schrift voor ons, en ons hun ervaring eigen te maken, in openheid voor de vragen die op ons afkomen. Als nieuwe accenten zie ik: het contact met andere religies en eigenheid van de christelijke religieuze ervaring. Hoe zich opstellen in een gesecculariseerde wereld, waar het transcendente vaak moeilijk 'denkbaar' is? En hoe leven in een wereld waarin de kloof tussen rijk en arm steeds groter wordt? Als christen kan je buiten die vragen niet. Ik zou twee beelden willen samen houden: een boom met diepe wortels (Schrift, traditie) en oren die luisteren. Natuurlijk voeg ik er het hart aan toe dat voelt en verwerkt wat het aangeboden krijgt.*

Bron: Kerknet

Colofon

Het KNR-bulletin (ISSN: 1569-9447) is een uitgave van de afdeling communicatie van de KNR en verschijnt per vijf maal per jaar. Met het bulletin willen de medewerkers van het bureau aan het Emmaplein in 's-Hertogenbosch de religieuzen in Nederland informeren over ontwikkelingen die zich afspelen in de wereld der religieuzen in brede zin. Aan ieder bestuur van de bij de KNR aangesloten religieuze instituten en aan de redacties van congregatiebladen wordt een exemplaar verstrekt. Daarnaast ontvangen leden van commissies van de KNR het blad. Afzonderlijke gemeenschappen en individuele religieuzen kunnen het bulletin op aanvraag toegezonden krijgen. Artikelen mogen met bronvermelding overgenomen worden in orde- en congregatiebladen van de aangesloten religieuze instituten.

Aanspreekpunten KNR-afdeling communicatie Jeanette Janssen, Truus Kuster, Miranda Roijers & Will van de Ven, Postbus 111, 5201 AC 's-Hertogenbosch,
T: 073 - 6921316, F. 073 - 6921322, E: communicatie@knr.nl

i

- ii We volgen in dit verband de interpretatie die de schrifttekst zelf geeft van de naam Samuël, alhoewel deze etymologisch onzeker is. De naam kan bijvoorbeeld ook betekenen ‘gehoord / verhoord door God’, ‘hoorder van God’ of zelfs ‘zoon van God’. (<http://www.jewishencyclopedia.com/>)
- iii Na zijn geboorte was hij door zijn moeder al op grond van een belofte aan God toegewijd: “HEER van de hemelse machten, ik smeed u, heb toch oog voor mijn ellende. Denk aan mij, uw dienaar, vergeet mij niet. Schenk mij een zoon, dan schenk ik hem voor zijn hele leven aan u.” (I Sam 1,11) Heel zijn jeugd verbleef Samuël daarom al onder de hoede van de priester Eli in het heiligdom van Silo.
- iv De functie van Eli in dit verhaal is overigens belangrijker dan het op het eerste gezicht lijkt. Hij is er dan wel niet in geslaagd om via de opvoeding van zijn eigen kinderen voor toekomst te zorgen. Maar door de aan zijn zorg toevertrouwde Samuël heeft hij toch de mogelijkheid gekregen om de kernwaarden van de traditie door te geven. En Samuël zal zich ontpoppen als een man die met behulp daarvan een nieuw fundament legt.
- v Peter Nissen, *In gemeenschap geroepen tot getuigenis. 150 Jaar abdijleven in Berne, een groots verleden, een spannende toekomst*. Feestrede gehouden op 2 februari 2007 bij de viering van 150 jaar Abdij van Berne in Heeswijk en het afscheid van Piet Al als 69ste abt van Berne.